

THEMIS **THEMIS** **THEM**

***Az ELTE Állam- és
Jogtudományi Doktori Iskola
elektronikus folyóirata***

2019. december

**Themis: Az ELTE ÁLLAM- és Jogtudományi Doktori Iskola
lektorált elektronikus folyóirata**

**A Szerkesztőség a Doktori Iskola hallgatóinak máshol nem
publikált tanulmányait közli.**

Szerkesztőbizottság:

Kukorelli István, Fazekas Marianna, Nagy Marianna

Szerkesztette: Fazekas Marianna

Technikai szerkesztő: Bencze Andrea

Szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem-tér 1-3.

Megjelenik minden évben kétszer.

HU ISSN 2064-0900

Tartalom

BORBÉLY ZOLTÁN: A bizalmi vagyonkezelő felelősségének egyes elméleti kérdései	5
TOMBOR CSABA: A német helyi adók rendszere I. Alkotmányos alapok és a helyi iparűzési adó	46

Contents

BORBÉLY, ZOLTÁN: Certain theoretical issues of the trustee's liability	5
TOMBOR, CSABA: The Structure of the Local Tax System in Germany I.	46

Borbély Zoltán
ELTE ÁJK Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék
Témavezető: Sándor István, habilitált egyetemi docens, az MTA
doktora

A bizalmi vagyonkezelő felelősségének egyes elméleti kérdései

I. Bevezetés

A 2014. március 15. napján hatályba lépő új Polgári Törvénykönyv a magyar polgári jog részévé tette az angol jogban létező „*trust*” és német jogban létező „*Treuhand*” mintájára kialakított bizalmi vagyonkezelés jogintézményét. Az alapvetően angolszász jogban kialakult „*trust*-modell” lényege, hogy egy jogalany megkapja a tulajdonosi döntések meghozatalához szükséges jogosultságokat, miközben a vagyon kezelésével kapcsolatos döntéseit úgy kell meghoznia, hogy az egy másik jogalany (kedvezményezett) vagyonát gyarapítsa.¹ A hazai jogban a vagyonrendelő a kezelt vagyon feletti tulajdonjog teljességét átruházza a vagyonkezelőre (ez az ügylet a „*dologi jogi arca*”)², ugyanakkor a vagyonkezelő tulajdonjoggyakorlása kötelmi hatállyal célhoz kötött, azt a kedvezményezett személyek érdekében köteles gyakorolni.³

A *trust* jellegű intézménynek a kontinentális jogrendszer talaján álló magyar polgári jogba történő adaptációja számos kérdést vethet fel.

Jelen tanulmányom⁴ kísérletet tesz a bizalmi vagyonkezelő felelőssége kapcsán felmerülő kérdések feltérképezésére és a lehetséges megoldások megtalálására.

¹ Vékás 2013. 793.

² Menyhárd Attila: A bizalmi vagyonkezelés a magyar polgári jogban. In: Kisfaludi 2015. 244.

³ A kedvezményezett nélküli csak egy vagy több meghatározott cél érdekében létrehozott trustot ún. *purpose trustnak* nevezik. Ennek létrehozása a legtöbb országban tilalmazott.

⁴ Jelen tanulmányomban nagymértékben támaszkodom a korábban írt tanulmányomban tett megállapításaimra. Ld. Borbély 2018. 392-400.

II. A kutatás tárgya és módszere

Fő-hipotézisem, hogy a bizalmi vagyonkezelő felelősségére vonatkozó hatályos magyar büntető- és polgári jogi szabályozás a jogviszony *sui generis* jellege miatt nem adekvát. Ennek oka lehet elsősorban a bizalmi vagyonkezelés mint angolszász „*trust*” jellegű intézmény hazai polgári jogba történő implementálása. A kontextus megértéséhez elengedhetetlen a bizalmi vagyonkezelés mintájául szolgáló *trust* és *Treuhand* jogintézmények kialakulásának érintőleges vizsgálata. Egy ilyen áttekintés reményeim szerint rámutat a bizalmi vagyonkezelés *sui generis* jellegére.

Első alhipotézisem: a bizalmi vagyonkezelő olyan *sui generis* jogviszony alanya, hogy a vagyonrendelő és a kedvezményezett irányában fennálló büntetőjogi felelőssége a hatályos magyar büntetőjog egyetlen tényállásának sem feleltethető meg teljesen.

Második alhipotézisem: a hatályos, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a gondatlan szerződésszegésért való felelősség általános szabályának a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyra való alkalmazása problematikus, több szempontból nem adekvát.

A verifikálhatóság érdekében kutatásom olyan dedukciós eljárást követ, amelynek első lépcsőfoka a vagyonkezelés angolszász és kontinentális, valamint hazai jogtörténeti elemzése.

A jogtörténeti rész egyrészt rámutat arra, hogy a *trust* és annak elődje a „*use*” jogintézményének kialakulásában jelentős mértékben a bizalmi vagyonkezelő kötelezettségének kikényszeríthetősége bírt központi szereppel.⁵ A jogtörténeti áttekintés másrészt a téma jelentőségét hivatott kiemelni, illetve a kutatás tárgyának időben és térben távoli kontextusba helyezése lehetővé teszi a szélesebb, átfogóbb összefüggések felismerését.

Munkám második lépcsőfokát jelenti hazai szabályozás megvizsgálása a bizalmi vagyonkezelő felelősségének fókuszában. Jelen tanulmányom kísérletet tesz a bizalmi vagyonkezelő belső büntető- és polgári jogi felelőssége kapcsán felmerülő elméleti kérdések felvetésére és ezek lehetséges megoldásainak felvázolására. A felmerülő elméleti kérdések

⁵ A *trustot* alapvetően angolszász jogintézménynek tekintjük, így a jogtörténeti elemzés az angolszász fejlődésére nagyobb hangsúlyt fektet, ugyanakkor rámutat, hogy a „*use*” és a „*trust*” fejlődése és jogintézménye hasonlóságot mutathat a római jog fejlődésével és több római jogi jogintézménnyel is.

megoldására a dogmatika, illetve az összehasonlító jogtudomány eszköztárát használom fel. Álláspontom szerint a komparatistikai elemzés eredményeként az angolszász jogban létező *trust* jogintézményének szabályozása mintaként vagy iránymutatásként szolgálhat a felmerülő jogi kérdések megoldásának megtalálásában.

Továbbá a polgári jogi viszonyokra vonatkozóan az analógia eszközét hívom segítségül. Hipotézisem szerint a gazdasági társaságok és a *trustok* között analogikus viszony áll fenn, tekintettel arra, hogy ezek az intézmények alapvetően azonos társadalmi és gazdasági szükséglet kielégítésére jöttek létre: arra, hogy a személyek vagyonuk kezelését ne maguk intézzék, hanem annak hasznosítását harmadik személyre bízzák.⁶ A két konstrukció közötti lényeges különbség, hogy a gazdasági társaság mint önállóan elkülönülő entitás esetén a részesedés jeleníti meg a tulajdonos jogait, ezáltal a tulajdon közvetetté válik. Addig a *trust*-modell esetében egy jogalany általában szerződés⁷ alapján a vagyonrendelőtől megkapja a tulajdonosi döntések meghozatalához szükséges jogosultságokat, miközben a vagyon kezelésével kapcsolatos döntéseit úgy kell meghoznia, hogy az egy másik jogalany (kedvezményezett) vagyonát gyarapítsa, de minimum megőrizze annak értékét.⁸

A vagyonkezelő a kezelt vagyon felett teljes jogosultságot szerez, amelynek egyedüli korlátja, egyben a jogviszony célja is, hogy azt a kedvezményezett javára hasznosítsa. A vagyonrendelő a vagyonkezelő intézkedéséért helytállásra nem kötelezhető, a vagyonkezelő hitelezői a kezelt vagyonra főszabály szerint nem támaszthatnak igényt. Hasonlóan a korlátozott felelősségű társasághoz, ahol a társaság által vállalt kötelezettségekért a tag saját magánvagyonával nem köteles helytállni.⁹ Az analógia módszerként való felhasználása kapcsán Ludwig Wittgenstein a következőket fogalmazza meg: *„Csak akkor tudjuk ugyanis elkerülni, hogy állításaink igazságtalanok vagy üresek legyenek, ha annak vesszük a mintát, ami, azaz hasonlítási objektumnak [...]; nem pedig előzetes ítéletként fogjuk fel, amelynek a valóság meg kell, hogy feleljen.”*¹⁰

⁶ Sándor 2017. 21.

⁷ Bizalmi vagyonkezelési jogviszony szerződéssel, végrendelettel és egyoldalú jogüggyellett is létesíthető, azonban a Ptk. a szabályozást alapvetően a szerződéssel létesített bizalmi vagyonkezelési jogviszonyra alakította ki, ezért a könnyebb érthetőség érdekében a jelen szövegben a jogviszonyt létrehozó ügyletre, mint szerződésre fogok hivatkozni. Vö. Sándor Istvánnak a Ptk 6:329.§-hoz fűzött magyarázatával. In: Osztovics 2014. 812.

⁸ Vékás 2013. 793.

⁹ Sándor 2017. 233 -242. és Sándor 2015a. 49.

¹⁰ Wittgenstein 1998. 130-131. §.

Álláspontom szerint a felelősségi szabályok bizalmi vagyonkezelés tükrében történő elemzése olyan elméleti problémákra világít rá, amelyek feltárása és megválaszolása mind a jogtudomány, mind a jogalkalmazó közösség számára hasznos lehet.

III. A bizalmi vagyonkezelés jogtörténeti előzményei

1. Az angolszász fejlődési út

1.1. A use jogintézménye

Ifjabb Dr. Szladits Károly megállapítása szerint „Az angol jognak legeredetibb intézménye a trust, amelynek fejlődése az angolszász világ életével, változásával szorosan egybefonódott.”¹¹ A trust konstrukciója az angol *common law*-ban gyökerezik.¹² A *common law*-t leegyszerűsítve a királyi bíróságok joggyakorlatára épült precedensrendszerként definiálhatjuk,¹³ amely a szigorúsága és keresetjogi gondolkodása hasonlóságot mutat a római joggal.

A *common law* és később a *statue law* mellett érvényesült az *equity*, ami a kancellári bíróság (*Court of Chancery*) által kifejlesztett jog.¹⁴ A kancellári bíróság nem volt alárendelve a *common law* jogának, így a *common law* alkalmazása folytán esetlegesen bekövetkező igazságtalanságokat,¹⁵ a *common law* merevségét a kancellári bíróság joggyakorlata enyhítette.

A méltányosságot jelentő *equity* de facto a kancelláriai bíróság által kifejlesztett tételes jogszabályok összessége, amelynek részét képezték a „use” szabályai is. Az *equity* alapján megszületett *use* jogintézménye a *trust* előzményének számít. A középkori Angliában – akárcsak napjainkban – az ingatlanok tulajdonosa végső soron a király volt, aki a hűséges alattvalók között földet osztott. A megszerzett földek komoly feudális terhet vontak maguk után, és 1540 előtt a *common law* nem tette lehetővé a végintézkedés szabadságát, így azt a hűbéresek nem tudták halál esetére átruházni, hanem az visszaszállt a királyra. A feudális viszonyok hanyatlásával egyre nagyobb igény mutatkozott arra, hogy a bérlő a földet

¹¹ Ifj. Szladits 1939. 3.

¹² Illés István: A trustokról magyar szemmel. In: Kisfaludi 2015. 144. és Sándor 2017. 35.

¹³ Illés i.m. In: Kisfaludi 2015. 144.

¹⁴ Sándor 2017. 38.

¹⁵ Illés i.m. In: Kisfaludi 2015. 144.

örökösire, vagy *inter vivos* átruházhassa anélkül, hogy a hűbérurától erre vonatkozó engedélyt kérjen. A helyzet megoldására született meg a *use* intézménye, amelynek lényegét Sándor István a következőként foglalja össze: „A jogviszony meghatározó jellemzője az volt, hogy a vagyonrendelő (feoffor) átruházta vagyonát bizalmi emberére (feoffe), aki meghatározott kedvezményezett (cestui que trust) javára kezelte azt.”¹⁶ Végakaratóval, vagy más előzetes intézkedésével a *feoffor* kijelölhette a további használókat is, így lehetővé vált a föld átruházása a hűbérúr beleegyezése nélkül.¹⁷

Ugyanakkor a *use* intézményét a *common law* nem ismerte el, így a *feoffe* a vagyon felett tényleges teljes tulajdonjogot (*legal title*) szerzett, és ha a bizalmi ember nem teljesítette a vállalt kötelezettségét, úgy vele szemben a *common law* bíróság előtt nem léphetett fel sem a vagyonrendelő, sem a kedvezményezett.¹⁸ Azonban a kancelláriai bíróság az *equity* alapján keresetet adott a *use* alapítójának, hogy felléphessen a tulajdonos (*legal owner*) ellen azért, hogy kikényszeríthesse, hogy megállapodásuk szerint a tulajdonosi jogait a kezdeményezett javára gyakorolja.

A fentiek miatt a *cestui que trust* joga mintegy tulajdonosi jogosítvánnyá (*equitable ownership*) vált.¹⁹ A *common law* tulajdonosát tehát kötötte az *equity* alapján fennálló jogosultság, hogy a tulajdonosi jogosítványait csak a kedvezményezett javára gyakorolhatja. Az angolszász jogirodalom a *common law* és az *equity* alapján fennálló kettősséget a mai napig a tulajdonjog kettéosztásaként fogja fel.²⁰

Mint láthatjuk, a bizalmi ember felelőssége és a jogintézményt megteremtő megállapodás kikényszeríthetősége adja a jogi konstrukció egyik lényeges elemét.

A *use* tehát a gyakorlat terméke, amely lehetővé tette például a keresztes háborúba vonuló földesúr vagyonáról való gondoskodást, és a ferences rendi szerzetesek számára is biztosította a működésükhöz szükséges vagyont a szegénységi fogadalmuk megtartása mellett.²¹ Azonban a jogintézmény alkalmas volt a feudális terhek kijátszására és a végrendelkezési kötöttségek megkerülésére, amely az uralkodóra nézve hátrányos volt. VIII. Henrik ezért 1535-ben kiadta a *Statute of Uses*-t elnevezésű rendeletét, amely a *use*

¹⁶ Sándor 2014. 39.

¹⁷ Vö. Sándor 2017. 55.

¹⁸ Ld. Ifj. Szladits 1939. 11.

¹⁹ Vö. Sándor 2017. 63.

²⁰ Lupoi 1994. 12.

²¹ Sándor 2017. 35-66.

megítélését a *common law* bíróságokhoz utalta, és a szabad hűbérek átruházását hiteles feljegyzéshez kötötte.²² A rendelet a kedvezményezettet tekintette a tényleges tulajdonosnak. Azonban 1540-ben a király a *Statute of Wills* rendeletével lehetővé tette, hogy a *use* alkalmazható legyen a nem háborús szolgálatokért szerzett földekre és a lovagi szolgálat alapján szerzett földek kétharmadára. Ezáltal a *common law* ügyletek rugalmasabbá váltak, háttérbe szorult a *use* intézménye, és ez utat nyitott a modern *trust* megjelenésének.²³

1.2. A *use* helyébe lépő *trust*

Kezdetben a *use* további *use*-el való megterhelését ellentmondásosnak ítélték meg, ezért a *use* korlátozását semmisnek minősítették.²⁴ Azonban a *Sambach v. Dalton* ügyben a kancellár a második *use*-t, amit ekkor már *trustnak* nevezett, csalárd megtévesztés miatt kikényszerítette.²⁵ Ezután a kancellár jogvédelmet biztosított a „to A upon use to B upon trust to C” formában létrehozott *trustnak*.²⁶

A *trust* két meghatározó kritériuma a tulajdonjog kettőssége és a kezdeményezett joga a jogi értelmébe vett tulajdonossal szemben.²⁷

A *trust* központi elemének a személyes kötődést tekintették, emiatt sokáig nem ismerték el, hogy a *trust* jogi személy is lehetne. A 17-18. századtól kezdődően a kereskedelem, az ipar, valamint a pénzügyi szektor fejlődésével a kialakuló részvénytársaságok mellett már megjelennek az ún. *unit trustok* is, amelyek az alapítási engedélyhez kötött részvénytársaságok helyett sokkal rugalmasabb konstrukciót kínáltak a befektetőknek. A 19. század közepétől kezdődően lehetőség nyílt normatív rendszer alapján szabadon részvénytársaságot alapítani.²⁸

Innentől kezdve a *trustee* tevékenysége elsősorban nem mezőgazdasági földek kezelésére és megőrzésére irányult, hanem befektetések és szerződések megkötésére a kedvezményezett javára. A *trustee* megváltozott jellegére a szabályozás is reagált. Kidolgozásra került a vagyonkezelő

²² Sándor 2017. 67.

²³ Sándor 2017. 68-69.

²⁴ Ld. N. G. Jones, 1993. 75-93.

²⁵ Sándor 2017. 71.

²⁶ Ifj. Szladits 1939. 15.

²⁷ Sándor 2017. 72.

²⁸ Sándor 2017. 74.

gondosságának zsinórmértéke, befektetési útmutatók kerültek kidolgozásra a spekulatív befektetések visszaszorítása érdekében.²⁹

1.3. A trust angol fejlődésének római jogi hasonlóságai

Mint látható a római jog és a *common law* fejlődése között számos hasonlóság kimutatható. Például párhuzamban lehet állítani a *common law*-t és *equity*t a *ius strictum* és a *ius honorarium*, azon belül is a *ius praetorium* egymás mellett élésével. A praetori edictumok és az angol equity között Hamza Gábor számos hasonlóságot is felfedezni vél.³⁰ Az angol jog és a római jog keresetjogi gondolkodása tekintetében is felfedezhetők párhuzamosságok.

Továbbá Sándor István rámutat, hogy a római jogban az *actio publiciana* védett praetori tulajdonjog és a *rei vindicatio*val szemben védelemben részesülő *ius civile* szerinti dominium ex iure Quiritium közötti különbség szintén hasonlóságot mutat az angol *common law* és *equity* szerinti kettős tulajdonjoggal.³¹³² A vagyonkezelés római jogi formáinak a *fideicommissum*, a *fiducia* vagy a *familiae emptor*,³³ bizonyos tekintetben hasonlóságot mutatnak a *trust* angol jogi intézményével.

Erre a felismerésre juthatunk a *fiducia* érintőleges vizsgálata során is.³⁴ A *fiducia* szó eleve bizalmat jelent. Gaiusnál a *fiducia* már két alakban is megjelent: *cum amico* (ez esetben egy barát nevére került átruházásra a vagyon, hogy megőrizze azt) és *cum creditore* (a vagyonátruházás biztosítékadás céljából történt). A forráshelyek többsége³⁵ rámutat, hogy Gaiustól származó felosztás napjainkig érvényes, azaz a római magánjogi szerződésekben (*fiducia cum creditore contracta* és a *fiducia cum amico contracta*) már megtalálható a bizalmi vagyonkezelési jogviszony két legfontosabb eleme: a fiduciárius tulajdonszerzés, és ennek kötelmi jogi célhoz kötöttsége és korlátozottsága. A római jogi *fiducia* – részben átalakult

²⁹ Uo.

³⁰ Hamza 2002. 82. A kapcsolódási pontokra Sándor István is rámutat. In: Sándor 2017. 35. és 38.

³¹ Sándor 2017. 80-81.

³² Bővebben erről ld. Földi – Hamza 2018. 66. margószám és 1639 margószám.

³³ Csehi Zoltán rámutat, hogy a tágabb értelemben vett vagyonkezelés körében említhető még az *executor* és a *tutor*: In: Csehi Zoltán: A bizalmi vagyonkezelés történelmi előzményei. 2010. In: Kiszfaludi 2015. 10.

³⁴ Az egyes hasonló római jogi intézmények részletes feltárása és a hasonlóságok feltérképezése túlmutatna a jelen dolgozat keretein, ezért azokat csak az említés szintjén, az ezt elemző szakirodalom ismertetésével mutatom be.

³⁵ Földi – Hamza 2018. 1409 margószám, és Csehi i.m. In: Kiszfaludi 2015. 11., valamint Vékás Lajos: Bizalmi vagyonkezelés Franciaországban és Svájcban. 2010. In: Kiszfaludi 2015. 89.

formában – áthagyományozódott az európai közönséges jogba,³⁶ amelynek elemeire épül a *Treuhand* intézménye.

Ugyanakkor Sándor István összefoglaló munkájában³⁷ rávilágít arra, hogy a szakirodalomban vitatott, hogy ezek a római jogi alakzatok a *trust* előzményeként lennének tekinthetők, továbbá az is, mennyiben állapítható meg analógia az egyes intézmények vonatkozásában.³⁸

A *trust* és a római jog közötti analógiáról O.W. Holmes munkája jelentette nagyobb áttörést, aki a *trustot* germán eredetű intézményként azonosította.³⁹ Maitland szerint már a *use*-nek volt germán előzménye, azonban kifejezetten az ősi Angliában fejlődött ki ebben a formában.⁴⁰ A legújabb kutatások alapján David Johnston arra a következtetésre jutott, hogy a római jogban nem volt az angolszász *trust* jellegű intézmény, ugyanakkor a római jogban fellelhető *trust*féle intézményekről árulkodó jegyek.⁴¹

2. A német fejlődési út

A német fejlődési út az angolszásztól eltérően alakult. A modern jogintézmény kialakulását a biztosítéki célú tulajdonátruházás kötelmi és dologi jogi hatásairól és annak színlelt jellegére vonatkozó XIX. századi vita képezte. A biztosítéki tulajdonátruházást célzó jogügyleteket a bírói gyakorlat színleltnek és emiatt érvénytelennek tekintette, de az absztrakt tulajdonátruházási rendszer miatt ezek a jogügyletek a tulajdonjogot átvitték.⁴² A probléma kiküszöbölése érdekében Ferninand Regelsberger kidolgozta a *fiduziarische Treuhand* elméletét a római jogi *fiducia* alapján, és kötelmi jogi alapon magyarázta.⁴³ Az Alfred Schulze-hoz köthető germanista megközelítés pedig a germánjogi *Treuhand* koncepciót elevenítette fel, és ő

³⁶ Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015.11.

³⁷ Sándor 2017. 81.

³⁸ Sándor István a *trust* fejlődésének római jogi hasonlóságait elemző szakirodalom körében rámutat, hogy Goeffrey Gilbert az uszfrutusszal hozza összefüggésbe a *trustot*. In: Gilbert 1874. 262. Francis William Sanders a *fidei commissum*mal. In: Sanders 1799. 1-8. Sir William Blackstone a *fideicommissum*ot jelöli meg egyenesen a *trust* eredtének. In: Blackstone 1765. 327. George Spence szerint is egyértelműen a *fideicommissum*ból ered. In: Spence 1846. 436. Francois Bacon a *Reading ont he Statute of Uses* című munkájában az angol *use civil* jogi eredetét fogalmazza meg, de a fenti hasonlóságokat csak analógiának tartja. In: Sándor 2017. 79. és 81.

³⁹ O.W. Holmes, 1885. 162. Bővebben erről ld. még: Hamza, 2014. 229.

⁴⁰ Maitland 1910. 6.

⁴¹ Johnston 1988. 45.

⁴² Csizmazia - Sándor 2002. 17.

⁴³ Csizmazia Norbert és Sándor István rámutat, hogy: „Regelsberger szerint a *fiduciárius jogügylet* egy valódi és érvényes jogügylet, amelyben a felek abban állapodnak meg, hogy a tulajdonjogot megszerző fél a tulajdonjog bizonyos részjogosítványait nem gyakorolhatja.” Csizmazia - Sándor 2002. 17.

már dologi jogi hatásokra is kiterjesztette a *Treuhandot*.⁴⁴ A bírói gyakorlat már a XIX. században elhárította azt a veszélyt, hogy a *Treuhand*-megállapodások színlelt szerződésnek és ezért semmisnek minősüljenek.⁴⁵ A német jogtudomány fejlődésében von Tuhr szerepe megkerülhetetlen, aki révén a kötelmi jogi *Treuhand* végül a német jog elfogadott jogintézményévé vált.⁴⁶

Az osztrák jog a *Treuhandot* a megbízási jogviszonyból vezette le, amelyet az Optk. lehetővé tette. Az osztrák jog szerint a *fiduciarius* tulajdonátruházás kauzális ügylet, tehát elegendő a megállapodás, a pusztán jogcím az ügylet érvényességéhez. A bizalmi tulajdonos kötelezettségeit a megbízási szabályokból vezetik le, az ügylet lebonyolításáért felel és az ügylet végén elszámolási és vagyonátadási kötelezettség terheli.⁴⁷

Ha a bizalmi kezelő megsérti a bizalmi megállapodást, és a vagyont harmadik fél megszerzi, az eredeti tulajdonosnak nincs dologi jogi igénye, – a harmadik fél magatartásától függően – deliktuális igénye fakadhat.⁴⁸

3. A bizalmi vagyonkezelő hazai előzményei

Az oktrojált Magyarország területén az Optk. hatásaként átvették a dologi váromány fogalmát, amelyet Wenczel Tivadar, később Kolozsváry Bálint és Szladits Károly is tanulmányozott. A magyar magánjoghoz az európai kontinentális jogok közül, az osztrák, német magánjog állt közel, így döntően a bizalmi vagyonkezelést megelőző *fiduciarius* ügyletek szabályozására is a német és elsősorban az osztrák jogfejlődés nyomta rá a bélyegét.⁴⁹

A *fiduciarius* ügyletek a XX. század elején már megjelennek a hazai jogi gondolkodásban, elsősorban a színlelt ügyletek vonatkozásában.⁵⁰ Szladits Károly von Tuhr munkájára támaszkodva a *fiducia* gondolat legfontosabb hazai képviselője lett. Rámutatott, arra hogy csak megfelelő jogcím

⁴⁴Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 16-17.

⁴⁵Vékás Lajos összefoglalóan rámutat, hogy: „Általánosan elfogadott a német jogirodalomban, hogy a *Treuhand* olyan jogviszony, amelynek alapján a vagyonkezelő (a *Treuhänder*) megszerzi a vagyonrendelő (a *Treugeber*) vagyoni jogait, de azokat nem (vagy legalábbis nem kizárólag) a saját érdekében gyakorolhatja. A *Treuhand*-jogviszonyt kötelmi jellegűnek, rendszerint egy tartós kötelemi jogviszonynak tekintik. In: Vékás i. m. 88. In: Kisfaludi 2015. 16-17.

⁴⁶Bővebben erről ld. Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 19-20.

⁴⁷Helmut Coingra hivatkozik Csehi Zoltán. Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 23.

⁴⁸Uo.

⁴⁹Vö. Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 25-26.

⁵⁰Raffay Ferencz tankönyve már foglalkozik a *fiduciarius* ügylettel az *álügyletek* között. A *fiduciarius* ügyletek a bírói gyakorlatban is a színlelés kapcsán kerültek először előtérbe. Bővebben erről ld. Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 37-40.

eredményezhet tulajdonszerzést. A színlelt ügylettől megkülönböztette a bizalmi (fiduciárius) ügyletet, és azt már egyértelműen érvényes ügyletnek tekinti.

Szászy István később kritikus szemmel felülvizsgálta Szladits gondolatait, amely elősegítette a bizalmi ügylet pontosabb definíciójának megadását.⁵¹

1948 után a szocializmus időszakában a vagyonkezelés kizárólag az állami vagyon kezelésére korlátozódott, annak polgári jogi változata a politikai és társadalmi berendezkedés miatt fel sem merülhetett. Így a Szladits által elindított *fiduciárius* gondolat és az angolszász *trust* intézmény egyes jellegzetességeiről való hazai gondolkodási folyamat, elméleti tünődés ebben az időszakban megakadt. Csak a rendszerváltást követően, a demokratikus államberendezés és a kapitalista társadalm, gazdasági berendezkedés talaján indulhatott meg ismét az elmélkedés erről.

A hatályba nem lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény már szabályozta volna a bizalmi vagyonkezelést, igaz a jelenleg hatályos Ptk-tól sok tekintetben eltérő módon.⁵² A bizalmi vagyonkezelés jogintézményét először az új Ptk. vezette be a hazai jogrendbe, de ennek az előkészítése és megalkotása több évtizedes munkafolyamatot ölel fel.

A fenti rövid áttekintés során láthattuk, hogy az angolszász jogrendszerben a középkortól kezdődően organikus módon fejlődött a *trust* jogintézménye, addig a magyar polgári jogban a 2014. március 15-i hatállyal bevezetett bizalmi vagyonkezelés közel előzmény nélkülinek számított. A jogintézmény bevezetését követően felmerülhetnek olyan kérdések, amelyek a kialakított szabályozás alapján nehezen megválaszolhatók. A tanulmányom további részében ezen kérdések feltárására és a problémák lehetséges megoldására teszek kísérletet.

IV. A bizalmi vagyonkezelő felelősségének hazai szabályozása

A magyar jogban a kedvezményezett és a vagyonrendelő dologi jogi igényt nem támaszthat a vagyonkezelővel szemben, csak kötelemi alapon követelheti a vagyonkezelő szerződés szerű teljesítését, tehát a kezelt vagyon

⁵¹ Csehi i.m. In: Kisfaludi 2015. 44.

⁵² Ld. a 2009. évi CXX. törvény Ötödik részét.

kedvezményezett javára történő kezelését.⁵³ Erre tekintettel, a bizalmi vagyonkezelő a jogviszony központi szereplője, jogai és kötelezettségei alapvetően meghatározzák a jogviszony természetét. Ebből fakadóan a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó szabályozás súlyponti kérdése a vagyonkezelőt terhelő felelősség, annak tartalmával és korlátaival együtt.⁵⁴

A Polgári Törvénykönyv a bizalmi vagyonkezelés tekintetében nem állapít meg speciális felelősségi szabályokat, hanem a szerződésszegésért való kártérítési felelősség általános szabályait rendeli alkalmazni.⁵⁵ Mindezekre tekintettel érdemesnek tartom az általános kontraktuális felelősségi szabályok bizalmi vagyonkezelés tükrében történő elemzését.

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony alapján a vagyonkezelő mind a vagyonrendelő, mind a kedvezményezett irányában felelősséggel tartozik (belső felelősség), továbbá felelősséggel tartozik a jogviszonyon kívül álló harmadik személyekkel szemben is (külső felelősség).⁵⁶ A felelősség alapja lehet büntetőjogi, vagy polgári jogi.

1. A vagyonkezelő büntetőjogi felelősségének kérdései a vagyonrendelő és a kedvezményezett irányában

1.1. A lehetséges tényállások alkalmazhatóságának nehézsége

A belső büntető jogi felelősség körében a csalás, a sikkasztás és a hűtlen kezelés vetődhet fel. A sikkasztás bűncselekmény jogi tárgya a tulajdonjog, amelyet a tettes azonban – a lopással ellentétben – nem a birtoklásra keresztül sért, mert jogszerűen van a dolog birtokában. A tettes a tulajdonosi részjogosítványok közül elsősorban a rendelkezési jogot, esetenként a használati jogot gyakorolja jogszerűtlenül. A sikkasztás fogalmilag fel sem merülhet, mert a bizalmi vagyonkezelő szükségképpen a tulajdonjog teljességét (birtoklás, használat, hasznosítás, rendelkezés joga) kell, hogy megszerezze a kezelt vagyon felett, ellenkező esetben a bizalmi vagyonkezelési jogviszony létre sem jön, pusztán megbízási jogviszonyról beszélhetünk.

⁵³ Ptk. 6:310. § (1) bek.

⁵⁴ Vö. Menyhárd: i.m. In: Kisfaludi 2015. 260.

⁵⁵ Ptk. 6:321. § (1) bek.

⁵⁶ B. Szabó – Illés– Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 218-219.

A bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (a továbbiakban: Bvktv.) a bizalmi vagyonkezelő vállalkozással szemben hasznosítási kötelezettséget támaszt. Ebből kifolyólag „*rábízott idegen dolog jogtalan eltulajdonítása, vagy azzal sajátjaként rendelkezés*”⁵⁷, mint a sikkasztás törvényi tényállása a bizalmi vagyonkezelő büntetőjogi felelősségénél fogalmilag kizárt.

Az óvatos hasznosítási kötelezettség megsértése esetén felvetődhet a hűtlen kezelés bűncselekménye, amennyiben a kockázatvállalás túl megy a rendes gazdálkodás szabályain, és a sérti a megbízó érdekeit, vagy az jogszabályba ütközik. A hűtlen kezelés elkövetési magatartása a vagyonkezelői kötelezettségek szándékos megszegése, gondatlanság esetén legfeljebb hanyag kezelés jöhet szóba. A hűtlen kezelés bűncselekmény elkövetési tárgya azonban az „idegen vagyon”, melyet az elkövető kezelésére vagy felügyeletére bíztak.⁵⁸ A tulajdonjogi viszonyt a polgári jog szabályai szerint kell megítélni. A Ptk. alapján a bizalmi vagyonkezelő a kezelt vagyon felett tulajdonjogot szerez.

Sándor István is rámutat arra, hogy a tulajdonjogi szerzés miatt a fenti bűncselekmények közül egyedül csak a csalás tényállása jöhet szóba: „*Az előbbi esetben a csalás tényállása jöhet szóba, a sikkasztás és a hűtlen kezelés esetében ugyanis hiányzik* »a vagyonkezelőre bízott idegen vagyon«.”⁵⁹ A csalás bűncselekményének elkövetési magatartásai a tévedésbe ejtés vagy a tévedésben tartás. A Btk. Nagykommentár vonatkozó rendelkezése rámutat: „*Mivel megtéveszteni csak természetes személyt lehet, így jogi személy nem lehet passzív alany, csak a jogi személy vagyonával rendelkező természetes személy.*”⁶⁰ Az esetkör ezért elsősorban az üzletszerűen eljáró bizalmi vagyonkezelőnek a lakossági ügyfelekkel kapcsolatos tevékenységében merülhet fel. A csalást csak egyenes szándékkal, haszonszerzési célzattal lehet elkövetni. A bizalmi vagyonkezelési szerződéssel eleve tulajdonjogot szerez a vagyonkezelő és a vagyonkezelés célja a haszonszerzés, így valamely további tényállási elem szükséges, amellyel a kezelt vagyon jogtalan eltulajdonítása megtörténik. Sándor István szerzőtársai a problémakör elemzésénél megjegyzik: „*a csalás esetkörei nem fedik teljes mértékben sikkasztással és hűtlen kezeléssel*

⁵⁷ Btk. 372. § (1) bek.

⁵⁸ Btk. 376. § (1) bek.

⁵⁹ B. Szabó – Illés– Kolozs – Menyhei– Sándor 2018. 212.

⁶⁰ Karsai 2019. 757.

védeni kívánt helyzeteket, megfontolandó lenne a jogalkotó számára e tényállásokat kiterjeszteni a bizalmi vagyonkezelésre is.”⁶¹

1.2. Lehetséges külföldi megoldások

Vékás Lajos tanulmányában rámutat, hogy a svájci büntetőjog szerint büntethető a vagyonkezelő, ha a vagyonrendelő szerződést megsértve idegeníti el a kezelésbe adott vagyontárgyat.⁶² Ez azt jelenti, hogy külföldön szintén felismerték a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyból eredő fent ismertetett problémát, és azt külön büntetőjogi tényállás megalkotásával próbálták orvosolni.

A büntetőjogilag védett tárgy, mint láthatjuk, itt elsősorban a vagyonrendelő vagyonkezelésbe adott vagyontárgya, amelyet a bizalmi vagyonkezelő nem a kedvezményezett javára kezel, vagy vagyonkezelési szándéka nem is merült fel.

A magyar büntető jog szerint a csalást kizárólag egyenes szándékkal, haszonszerzési cézzal lehet elkövetni. A tulajdonátruházás a bizalmi vagyonkezelés során szükségképpen megvalósul, és a jogviszony jellegéből fakadóan ez az elidegenítés haszonszerzési cézzal történik. A kedvezményezett oldalán csak később következik be a büntetőjogi értelemben vett kár, ami valójában a bizalmi vagyonkezelő olyan jogtalan cselekménye, amely miatt a kedvezményezett javára történő vagyon kiadása vagy kezelése elmarad.

Ugyanakkor a hazai kimunkált joggyakorlat alapján a célzatnak már a megtévesztő magatartást megelőzően ki kell alakulnia, ellenkező esetben nem valósul meg a csalás. Ebből kifolyólag a bizalmi vagyonkezelő nem valósíthatja meg a csalást, ha a bizalmi vagyonkezelési jogviszony alatt a tulajdonátruházást követően alakul ki benne az az elhatározás, hogy nem teljesíti a szerződést.⁶³ Azonban, mint láthattuk az elkövetési tárgy ekkor már nem „idegen vagyontárgy” lesz, így a vagyonkezelő azzal a sajátjaként jogszerűen rendelkezhet, adott esetben el is idegenítheti azt.

A fenti esetben az angol jogban megoldásként szolgál a kedvezményezettnek számára biztosított igényérvényesítési lehetőség (ún.

⁶¹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 13.

⁶² Vékás i.m. In: Kisfaludi 2015. 92.

⁶³ Karsai 2019. 757.

„*right of tracing*”) a kedvezményezett tulajdon visszaszerzése érdekében harmadik személyekkel szemben.

A magyar Polgári törvénykönyv – mint látni fogjuk – az angolszász trustok szabályozásával ellentétben, elsősorban a vagyonrendelőt hatalmazza fel a szerződésben foglaltak kikényszerítésére.⁶⁴ A Ptk. a vagyonrendelő és a kedvezményezett részére a kezelt vagyon számára történő visszakövetelési jogot biztosít arra az esetre, ha a vagyonkezelő jogosulatlanul ruház át harmadik személyre a kezelt vagyonhoz tartozó vagyontárgyat és a harmadik személy nem volt jóhiszemű, vagy ingyenesen szerzett.⁶⁵

Továbbá a jogosultak követelhetik, hogy a vagyonkezelő adja át a kezelt vagyon részére a kötelezettség-szegés nyomán szerzett előnyöket.⁶⁶ Ezen igények keretében a visszakövetelés minden esetben csak a kezelt vagyon számára történhet. A kialakított szabályozás alapvetően megfelel a *common lawban* létező „*tracing*” (követés) szabályainak,⁶⁷ és a magyar szabályozás rokonságot mutat az angolszász jogban létező dologi jogias természetű „*bona fidei purchaser rule*” szabályával is, amely hatálytalanítja a vagyonkezelő szerződésszegő rendelkezését arra az esetre, ha a vagyontárgyat megszerző fél rosszhiszemű volt, vagy ha ingyenesen szerzett.⁶⁸

Ugyanakkor az angolszász jogban létező „*equitable tracing*” szabályok azt is lehetővé teszik, hogy amennyiben a vagyonkezelő, vagy más személy a vagyonkezelésbe tartozó vagyontárgyakat összevegyíti a sajátjával, akkor a kedvezményezettnek az egész vagyonon keletkezik követelése a vagyontárgy erejéig.⁶⁹ Ilyen jellegű szabályozást a Ptk. nem tartalmaz, és mint láthattuk „idegen vagyontárgy” hiányában a Btk. sikkasztásra, vagy hűtlen kezelésre vonatkozó rendelkezései adekvátan nem alkalmazhatók ilyen esetben.

2. A bizalmi vagyonkezelő belső polgári jogi felelőssége

A magyar Polgári Törvénykönyv szabályozása alapján a vagyonkezelő felelőssége *sui generis*, abból a szempontból, hogy egyszerre tartozik

⁶⁴ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 228.

⁶⁵ Ptk. 6:318.§ (3) bek.

⁶⁶ Ptk. 6:321. § (3) bek.

⁶⁷ Sándor 2017. 451.

⁶⁸ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 230.

⁶⁹ Sándor 2017.452.

felelősséggel a vagyonrendelőnek a vagyonkezelői szerződés teljesítéséért, és a kedvezményezettnek is a lojalitási kötelezettsége alapján. Ez a kettős felelősség eltér az angolszász *trustok* és a bizalmi vagyonkezelés egyéb modelljeiben megszokott felelősségi alakzatoktól, ahol tipikusan a kedvezményezett mint a jogviszony letéteményese jogosult a vagyonkezelőt ellenőrizni és felelősségre vonását kezdeményezni.⁷⁰

Ugyanakkor a Ptk. a szerződéses szabadság és a diszpozitivitás keretein belül a bizalmi vagyonkezelési konstrukció megalkotásakor lehetőséget ad a feleknek, hogy eldöntsék, hogy a szerződéses cél érdekében a vagyonkezelő feladatait és kötelezettségét hogyan kívánják rendezni. Például az angolszász jogban ismert az ún. „*bare trust*”, vagy „*naked trust*” esete, amikor a vagyonkezelő feladata csak a ráruházott vagyon kedvezményezett részére történő kiadására terjed ki. Azonban a felek a vagyonkezelő szélesebb feladat és jogkörét is meghatározhatják, pl. az ún. „*discretionary trust*” esetén a vagyonkezelő a kedvezményezettek körének megjelöléséről, a juttatás mértékéről és időpontjáról is dönthet.⁷¹

Azonban a Ptk. tilalomfát is állít, így a kedvezményezettet és a vagyonrendelőt megillető jogosultságok körében nem teszi lehetővé, hogy a vagyonkezelővel szemben utasítási jogot biztosítsanak. A megbízási típusú szerződéseken belül az utasítási jog hiánya adja a bizalmi vagyonkezelés *differentia specifica*-ját, mert ez lehetővé teszi, hogy a vagyonkezelő a jogviszony keretén belül szabadon, önálló felelősséggel lássa el a feladatát.

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetében a kártérítési felelősség általános szabályainak alkalmazása – mint látni fogjuk – a szerződésszegés, a felelősség és a kár megállapítása, valamint az igényérvényesítés tekintetében vitás kérdéseket vethet fel, amelyeket még megnyugtatóan nem lehet megválaszolni, de a felelősség körében felmerülő kockázatokat a jogviszonyt létrehozó felek a diszpozitivitás keretén belül csökkenthetik.

2.1. Szerződésszegés

2.1.1. Szerződésszegés alkalmazhatósága bizalmi vagyonkezelés esetén

⁷⁰ Vö. B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor: 2018. 219.

⁷¹ Bővebben erről ld. Sándor 2015a. 49. és Sándor 2017. 135.

Kontraktuális felelősség megállapításának konjunktív feltétele, hogy bizonyítottan szerződésszegés következzen be. A szerződésszegést, mint a felelősség kérdését felvető magatartást, a jogosultnak kell bizonyítania.

A szerződésszegés bizonyítása kapcsán meg kell különböztetni, hogy gondossági vagy eredménykötelem megszegéséről van-e szó.⁷² A Ptk. a bizalmi vagyongazdálkodási jogviszonyt a megbízási típusú szerződések egyik altípusaként gondossági kötelemként szabályozza.⁷³ Gondossági kötelezettség esetében a szerződésszegő magatartást mulasztással lehet elkövetni azáltal, hogy a kötelezett nem *„az adott hivatást gyakorló személyektől e körben elvárható fokozott gondossággal törekedett a szerződésben meghatározott cél elérésére”*⁷⁴ Ebből következően a vagyongazdálkodó felelőssége a rá vonatkozó fokozott gondossági kötelezettség elmulasztása estén állapítható meg. Ebből kifolyólag pusztán azért nem lesz megállapítható a vagyongazdálkodó kötelezettségszegése, mert például a kezelt vagyon összege csökkent, vagy az elérni kívánt vagyongyarapodás nem következett be akkor, ha a vagyongazdálkodó eljárása egyébként megfelel a rá vonatkozó szabályoknak. Kötelezettségszegés hiányában a vagyongazdálkodó felelőssége pedig fel sem merülhet.⁷⁵

2.1.2. A vagyongazdálkodóval szemben támasztott fokozott követelmények és azok megsértése

A fiduciárius jellegéből fakadóan a bizalmi vagyongazdálkodó tevékenységére a Ptk. egyrészt az általános elvárhatóságot meghaladó gondosságot, a *„fokozott követelményeknek megfelelő”* eljárást határozza meg.⁷⁶ Ez az előírás jelentős hasonlóságot mutat az angolszász *trustee* lojalitási kötelezettségéhez.⁷⁷

Továbbá a Ptk. fokozott vagyongazdálkodási követelményt is támaszt: *„a vagyongazdálkodó a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerint köteles a*

⁷² Vö. Fuglinszky 2015. 108.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Fuglinszky 2018. 108.

⁷⁵ Fuglinszky Ádám a bizalmi vagyongazdálkodó szerződésszegő magatartása kapcsán ugyanerre a következtetésre jut: *„Ha a vagyongazdálkodó tanúsította az elvárt gondosságot, s döntései megfeleltek a kereskedelmi ésszerűség követelményeinek és a rá vonatkozó speciális szabályokban foglaltaknak, akkor nem szegte meg a szerződést, így felelőssége fel sem merülhet.”* In: Uo.

⁷⁶ Ptk. 6:317. § (1) bek.

⁷⁷ Sándor: 2017. 144. és 145., és B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 213.

kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni.”⁷⁸

Sándor István és szerzőtársai rámutatnak, hogy a kereskedelmi észszerűség kritériumának használata a bizalmi vagyonkezelés tekintetében nem volt a legszerencsésebb választás, mert *„számos vagyonkezelési jogviszonynak ugyanis nincs köze a kereskedelmi élethez, és nem minden vagyonkezelő rendelkezik kereskedelmi tapasztalattal sem.”⁷⁹* Ehelyett a szerzők a gondosság zsinórmértékül inkább az okszerű gazdálkodás követelményét javasolják.⁸⁰

A törvény indokolása szerint a kereskedelmi észszerűség követelményének bevezetése az általában elvárható magatartásnál magasabb szintű követelmény támasztása miatt volt szükséges. Az elvárhatóság mértéke, tehát csak a kereskedelmileg észszerű szempontból indokolt védelmi intézkedések megtételére terjed ki. A Ptk. a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése⁸¹ és a fuvarozási szerződés esetén a küldemény értékesítésekor⁸² rendelkezik még a kereskedelmi észszerűség követelményéről. A Ptk. mind a zálogtárgy, mind a küldemény értékesítésekor törvényi vélelmet állít fel a kereskedelmi észszerűség mellett, ha *„az értékesítésre tőzsdén, az értékesítés időpontjában érvényes áron; vagy a zálogtárgy/küldemény kereskedelmi forgalma során általában alkalmazott, az adott piacon szokásos módon kerül sor.”⁸³*

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén a törvény azonban nem az értékesítés, hanem a kezelt vagyon megóvásakor rendelkezik a kereskedelmi észszerűség követelményéről, ráadásul törvényi vélelem nélkül.

2.1.3. A reasonableness gondossági követelményének fogalma az angolszász joggyakorlatban

A kereskedelmi észszerűség definíciójának pontosabb megértése érdekében a komparatiztika segítségével párhuzamba állítható az angol *Trustee Act 2000* hasonló előírásával. A korábbi angol joggyakorlatban az óvatos

⁷⁸ Ptk. 6:317. § (2) bek.

⁷⁹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 206.

⁸⁰ Uo. Hozzátehetjük, hogy az okszerű gazdálkodás követelménye a Bvktv. 45. § (2) bekezdésében meg is jelenik.

⁸¹ Ptk. 5:133. §

⁸² Ptk. 6:264. § (2) bek.

⁸³ Ptk. 5:133. § (2) és 6:264. § (3) bek.

(*prudent*) eljárást követelték meg a bizalmi vagyonkezelőtől, azaz „*a trustee feladatainak ellátása során olyan gondosságot kellett tanúsítania, amelyet a saját ügyeiben szokott.*”⁸⁴ A *Trustee Act 2000* a korábbi joggyakorlathoz képest, az észszerű „*reasonable*” gondossági követelményt állítja a vagyonkezelő felelősségének mintájául.⁸⁵ A *Trustee Act 2000* 1. (1) bek. értelmében „*az adott helyzetben észszerű gondosságot határozza meg, így, ha a vagyonkezelő speciális szakértelemmel rendelkezik, felelősségi zsinórmértéke magasabb, mint egy laikus személy esetén.*”⁸⁶ Az észszerűség (*reasonableness*) követelménye a korábbi óvatos eljáráshoz képest lazább elvárásokat támaszt a vagyonkezelővel szemben, és lehetőséget teremt arra, hogy a vagyonkezelő a gazdasági szempontból észszerű döntések mentén végezze tevékenységét.⁸⁷ A Ptk. 6:137. §-ában előírt „fokozott követelmény” és „a kereskedelmi észszerűség követelmény” tartalma az angolszász jogban kialakult szabályozás mentén szintén körvonalazható.

2.1.4. A kereskedelmi észszerűségnek megfelelően eljáró vagyonkezelő és a vezető tisztségviselő felelőssége közötti analógia alkalmazhatósága

A kötelezettség pontos megértése érdekében érdemes a kereskedelmi észszerűség követelményét összevetni a hazai bírói gyakorlatban már kimunkált vezető tisztségviselőnek a gazdasági társasággal szemben fennálló kontraktuális felelősségi viszonyával.

A vezető tisztségviselő társasággal szembeni jogviszonya szintén gondossági kötelem.⁸⁸ A jogviszony gondossági kötelemi jellegéből fakad, hogy a szerződés megszegése esetén a társaságnak kell bizonyítania azt, hogy a vezető tisztségviselő nem az elvárható gondosságot tanúsítva járt el és hozta meg a döntését.

A vezető tisztségviselő, a vagyonkezelővel egyetemben gondossági kötelem alapján üzleti tevékenységet fejt ki, amely üzleti tevékenység

⁸⁴ Sándor 2015b. 67.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ A *Trustee Act 2000*. 1. (1) bek. „*such care and skill as is reasonable in the circumstances*”, vagyis az adott helyzetben észszerű gondosságot határozza meg – mutat rá Sándor István. In: Sándor 2015b. 67.

⁸⁷ Vö. B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor: 2018. 206.

⁸⁸ Fuglinszky 2015. 136.

magában hordozza a nyereség elérését és a veszteség kockázatát.⁸⁹ A fentiek alapján a bírói gyakorlatnak kellett kialakítania azt, hogy a vezető tisztségviselő mely üzleti döntése alapozhatja meg a társasággal szembeni felelősségét.

A hazai bírói gyakorlat a nemzetközi standardokkal egyezően az ún. „*business judgement rule*” szabályát alkalmazza a vezető tisztségviselő felelősségének megállapíthatóságára.⁹⁰ A vezető tisztségviselő akkor járt el megfelelően, ha „*az üzleti döntés észszerű információkon alapult és nem volt irracionális; a vezető tisztségviselő mentesül még akkor is, ha döntése mérhetetlenül hátrányos volt a társaságra.*”⁹¹ Önmagában tehát pusztán a kockázatból eredő társasági veszteség, még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a vezető tisztségviselő megszegte az őt terhelő kötelezettségeket, szükséges tehát egy kötelezettségszegési mozzanat.⁹² A társaságot ért kár tehát önmagában nem alapozza meg a kötelezettségszegést, ekkor vizsgálni kell, hogy a szerződéses kockázatokra tekintettel a kötelezettségvállalás indokolt volt-e.⁹³ Továbbá az észszerűség követelménye és a vezető tisztségviselő kötelezettségi eltérések lehetnek, azok függenek a vállalat méretétől, szervezetének tagoltságától és ennek megfelelően a döntési szintek kialakításától is, vagy a vezető tisztségviselő kompetenciájától.⁹⁴

Bizalmi vagyonkezelő esetén a jogalkotó is differenciál az ad hoc esetben eljáró és az üzletszerűen eljáró bizalmi vagyonkezelő vállalkozó felelősségei között. Az üzletszerűen eljáró bizalmi vagyonkezelőre vonatkozó szigorú szabályozást a Bvktv.-ben helyezte el.

A kereskedelmi észszerűség tekintetében a bírói gyakorlat egyértelműen kifejezte, hogy az észszerűtlen kockázatvállalás, a kockázatok nem megfelelő felmérése, a vezető tisztségviselői kötelezettségek megszegését jelenti, és ezért az a vezető tisztségviselő felelősségre vonásához vezethet.⁹⁵ Feltételezhetően a vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán kimunkált bírói gyakorlat a bizalmi vagyonkezelő kereskedelmi észszerűség követelményének megsértése esetén is iránymutatásul szolgálhat.

⁸⁹ Fuglinszky 2015. 137.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Cseh 2012. 7.

⁹² BH 2004. 372.

⁹³ Kisfaludi András: A jogi személy vezető tisztségviselőinek felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben. In: Csehi – Koltay – Landi – Pogácsás 2014. 321.

⁹⁴ Fuglinszky 2015. 138.

⁹⁵ Ld. Például BH 2004. 372. és az EBH2011. 2417. számú döntéseket.

2.2. Az előreláthatósági korlát problémái az ok-okozati összefüggés tekintetében

Az ok-okozati összefüggés bizonyítása, azaz a szerződésszegő magatartás és a kár bekövetkezése közötti kauzalitás bizonyítása szintén a jogosultat terheli. Fuglinszky Ádám rámutat, hogy a Ptk. indokolása több helyen is hivatkozik a Bécsi Vételi Egyezményre, amely szerint az ok-okozati összefüggés valójában csak ténybeli okozatosságot jelent (minden előzmény okozatos, amely nélkül a kár nem következett volna be), a felelősség észszerű korlátozását pedig az előre láthatósági klauzula alkalmazásával lehet elvégezni.⁹⁶ Ugyanakkor álláspontja szerint a Ptk. Indokolásából arra lehet következtetni, hogy az előreláthatósági követelmény bevezetése ellenére „*a magyar bírói gyakorlat által kialakított, jogi értelemben vett okozatosság (a kár a szerződésszegés adekvát, szerves, tipikus stb. következménye volt-e a bíróság megítélése szerint)*”⁹⁷ továbbra is szükséges maradt. Az előreláthatóság követelménye az ok-okozati összefüggés szempontrendszerének kiegészítéseként is értelmezhető. Fuglinszky szerint az ok-okozati összefüggés vizsgálata „*külső védelmi-gyűrűként*” szolgálna, amely kiszűrnie bizonyos „*túlzó és parttalan*” kártérítési igényeket, míg az előreláthatóság követelménye „*belső várként működne*”, és megmutatná, hogy mely károkat kell a károkozónak megtérítenie.⁹⁸

Több szerző⁹⁹ is rámutat, hogy a tartós jogviszonyt létrehozó gondossági kötelemnél a szerződéskötés időpontjában mind a kimentés, mind a megtérítendő károk körében megkövetelt előreláthatósági korlát a bizonyítás szempontjából problémákat okoz. Az előreláthatóság referencia-időpontja a szerződéskötés időpontja¹⁰⁰, így a bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén is a szerződéskötés időpontjában fennálló körülmények körére szűkíti le a felelősséget megalapozó körülményeket az előreláthatóság követelménye. A bizalmi vagyonkezelés tekintetében ez nehéz helyzet elé állítja a károsultat, hiszen a szerződés megkötésétől számolva akár 50 év is eltelhet, így a szerződéskötéskor előre látható körülmények bizonyítása komoly nehézségekbe ütközhet.¹⁰¹

⁹⁶ Fuglinszky 2015. 109.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ Fuglinszky 2015. 109-110.

⁹⁹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 215. és Menyhárd i.m. In: Kisfaludi 2015. 268.

¹⁰⁰ Vö. Fuglinszky 2015. 115.

¹⁰¹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 215.

2. 3. Kimentés

A Ptk. a szerződésszegésért való kártérítési felelősség tekintetében megszigorítja a szerződésszegő fél kimentését, és azt nemzetközi példák [Bécsi Nemzetközi Adásvételi Egyezmény 79. cikk, Principles of European Contract Law (PECL) 3:104. cikk, UNIDROIT Alapelvek 7.1.7. cikk] alapulvételével fogalmazza meg. A kimentéshez három feltétel [ellenőrzési körön kívül eső (1), a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta (2), és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa (3)]¹⁰² együttes konjunktív meglétét kívánja meg.¹⁰³

2.3.1. Ellenőrzési körön kívül eső körülmény

Ellenőrzési körön kívülinek tekinthetőek mindazon körülmények, „*amelyekre a fél nem képes hatást gyakorolni*”¹⁰⁴. A Ptk. indokolása ilyen körülményként tekinti a *vis maior* hagyományos eseteit (földrengés, tűzvész, járvány; meghatározott állami intézkedések, például: behozatali, kiviteli tilalmak, devizakorlátozások, embargó, bojkott és hasonló). Ellenőrzési körön kívül eső körülménynek tekinthető a súlyos üzemzavar, valamint a szerződésszerű teljesítést lehetetlenné tevő radikális piaci változás (mint drasztikus árrobbanás, fizetési nemek rendkívüli meggyengülése stb.).

Ugyanakkor nem minősül ellenőrzési körön kívüli oknak a saját üzemi rend szervezési vagy egyéb zavara, a fél alkalmazottainak magatartása, piaci beszerzési nehézségek és hasonló.¹⁰⁵ A mentesüléshez nem vezető körülményeket illetően a Bécsi Vételi Egyezmény 79. cikkének bírói gyakorlata további támpontként szolgálhat.¹⁰⁶

A saját üzemi rend zavarát a jogalkotó nem tekinti ellenőrzésen kívül eső oknak, ugyanakkor a súlyos üzemzavart már igen.¹⁰⁷ Kérdésként felmerülhet, hogy mi az a mennyiségi vagy minőségi tényező, amely az

¹⁰² Ptk. 6:142. §

¹⁰³ Vö. Vékás 2013. 605.

¹⁰⁴ Vékás 2013. 605.

¹⁰⁵ Vö. Uo.

¹⁰⁶ Fuglinszky 2015. 113.

¹⁰⁷ Fuglinszky 2015. 114.

üzemi rend zavarát súlyos üzemzavarrá minősítheti át.¹⁰⁸ Fuglinszky szerint olyan megszorító értelmezés volna kívánatos, amely nem a kötelezett üzemének zavarát, hanem egy másik üzem által a kötelezett tevékenységére bénítólag ható (például elektromos ellátás zavarát) tekintené súlyos üzemi zavarnak.¹⁰⁹

A fentiek alapján a bizalmi vagyonkezelés vonatkozásában, adott esetben a radikális piaci változások ellenőrzési körön kívüli körülményként tekinthetőek. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony alapvetően hosszú távú, tartós jogviszony, így a jogviszony ideje alatt bekövetkező radikális piaci változások ellehetetleníthetik a teljesítést, azaz a kedvezményezett javára történő vagyonkezelést. A fentiek alapján a vagyonkezelő felelősség alóli mentesítése csak nagyon szűk körben, rendkívüli piaci körülmények (pl. radikális árváltozás, valutagyengülés) bekövetkezése esetén engedhető meg a kimentés. Megjegyzem, hogy a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás óvatos hasznosítási kötelezettsége és a vagyonekülönítési kötelezettsége mellett, a fenti mentesítő körülmény bekövetkezésére csekély esély mutatkozik.

2.3.2. Előre nem látható körülmény

A kimentési feltételek között a szerződéskötés időpontjára előírt előreláthatóság a szerződésszegést előidéző körülményre vonatkozik.¹¹⁰ Azonban csak olyan körülmény alkalmas a kimentésre, amellyel a szerződést szegő fél helyzetében lévő, észszerűen és gondosan eljáró személy mércéjével mérve a szerződéskötés időpontjában nem kellett számolni.¹¹¹

Az előreláthatósági korlát bevezetésének okát a jogalkotó abban látta, hogy „a szokatlan, előre nem látható, rendkívüli és előre nem is kalkulálható”¹¹² károkat kizárja. A kötelezett az előreláthatósági korlát alapján tehát csak azokért a következménykárokért és elmaradt hasznokért felel, amelyek előreláthatósága a szerződéskötés időpontjában tőle elvárható, kifejezetten akkor, ha ezekre a körülményekre a szerződő partner a figyelmét felhívta. Fuglinszky rámutat, hogy az „előreláthatóság azért

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Vö. Uo.

¹¹⁰ Fuglinszky Ádám egy szemléletes példán keresztül érzékelteti az előreláthatóság követelményét: „pl. ne legyen előre látható a kötelezett számára a szerződéskötés időpontjában, hogy a kormány export-import tilalmat készülni bevezetni, s emiatt nem fog tudni teljesíteni,” Fuglinszky 2015. 163.

¹¹¹ Vö. Vékás 2013. 606.

¹¹² Ptk. Indokolása 588.

rögzül a szerződéskötés időpontjában, mert a kötelezettnek csak ekkor van lehetősége arra, hogy az ismert kockázatok »kockázati felárát« az ellenszolgáltatásban érvényesítse”.¹¹³ Ugyanakkor a bizalmi vagyonkezelés tartós jogviszonyt hoz létre, így utóbb bekövetkezhetnek olyan, a szerződéskötéskor még előre nem látható körülmények, amelyek a vagyonkezelési szerződés módosítását tehetik indokolttá.

Azonban a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban a kedvezményezett nem szerződő fél, így feltehetően a vagyonkezelési szerződés bíróság általi szerződésmódosítását sem kezdeményezheti.¹¹⁴ A fentiekből következően a kedvezményezett ilyen esetben szerződésmódosítás iránti igénnyel nem léphet fel. Továbbá kérdéses lehet, hogy a Ptk. 6:192. §-ában szabályozott bírósági szerződésmódosításra irányadó szabályt a végrendeleti úton, vagy egyoldalú jognyilatkozattal létrehozott bizalmi vagyonkezelési jogviszonyra is ki lehet-e terjeszteni.¹¹⁵

2.3.3. Körülmény elkerülésének, illetve kár elhárításának el nem várható volta

A kimentés harmadik konjunktív feltétele, hogy nem volt elvárható, hogy a fél a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

A bizalmi vagyonkezelő tekintetében az elvárhatóság szintje magasabb, mert ő a kereskedelmi észszerűség követelménye szerint köteles a kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni.¹¹⁶ Amennyiben a kereskedelmi észszerűség követelménye alapján nem elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa a bizalmi vagyonkezelő kimentése sikeres lehet.

Az elvárhatóság követelményét a bírói gyakorlat az adott eset körülményei alapján fogja megítélni. A Bécsi Vételi Egyezmény joggyakorlata alapján például elhárítható az ellenőrzési körön kívül eső és az előre nem látható hatósági számlabefagyasztás miatti fizetési nehézség, ha a kötelezettnek van olyan külföldi számlája, amelyről az összeget át tudja utalni.¹¹⁷ A fenti példából kiindulva várhatóan a bizalmi vagyonkezelő számlabefagyasztása

¹¹³ Fuglinszky 2015. 164.

¹¹⁴ Vö. Sándor 2015a. 54.

¹¹⁵ Sándor 2015a. 54.

¹¹⁶ Ptk. 6:317. § (2) bek.

¹¹⁷ Fuglinszky 2015. 116.

nem alapozza meg a kimentést, ha van más olyan számlája, amelyről a kedvezményezett javára a szerződés szerinti kifizetést tudja teljesíteni.

2. 4. Megtérítendő kár mértéke

A szerződésszegő vagyongazdálkodó kimentésének bizonyítása megszigorodott, ugyanakkor a Ptk. másik oldalról korlátozza a megtérítendő károk körét.

A Ptk. rendszerében a kár a vagyoni károkat fogja át.¹¹⁸ Szándékos károkozás esetén a károkozó a teljes kárt köteles megtéríteni. A kár magába foglalja a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károkat (ún. tapadó kár). Továbbá magába foglalja, a jogosult vagyongazdálkodó vagy kedvezményezett vagyonában bekövetkezett egyéb károkat (ún. következmény károkat), valamint az elmaradt vagyoni előny megtérítését is (ún. *lucrum cessans*). Ehhez azonban a károsultnak bizonyítania kell, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.¹¹⁹

2.4.1. A kedvezményezett igényérvényesítési nehézségei

Azonban Ptk.-nak a kártérítés mértékére vonatkozó szabálya a bizalmi vagyongazdálkodásra nehezen alkalmazható, mert a szolgáltatás tárgyát (azaz a kezelt vagyon kiadását) a kedvezményezett csak a szerződés szerint igényelheti a vagyongazdálkodótól, mert utasítási joggal nem rendelkezik, ezért a vagyongazdálkodót csak a szolgáltatás tárgyának, azaz a kezelt vagyon kiadásának időpontjától lehetne kártérítésre kötelezni.¹²⁰

További kérdésként merülhet fel, hogy a kedvezményezett jogvédelmi igénye a vagyon kiadása előtt is megnyílhat-e, ha álláspontja szerint a vagyongazdálkodó az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben várhatóan nem óvja majd meg a kezelt vagyont. Vagy csak a szerződés szerint a vagyon kiadásának időpontjától támaszthat kártérítési igényt a vagyongazdálkodóval szemben.¹²¹ A Ptk. logikájából következően várhatóan az utóbbi lehetőség állhat fenn, de a kedvezményezett ilyenkor a

¹¹⁸ Vö. Fuglinszky 2015. 111.

¹¹⁹ Ptk. 6:142. § (2) bek.

¹²⁰ Vö. Sándor 2015b. 73.

¹²¹ Ptk. 6:321. § (3) bek.

kötelezettségszegésből származó vagyoni előny kezelt vagyon részeként történő kezelését is követelhetné.¹²²

A fentiek alapján a tapadó kár és a következmény kár meghatározása a bizalmi vagyonkezelés esetén problematikus lehet, tekintettel arra, hogy a vagyonrendelő és a kedvezményezett nem tulajdonosa a kezelt vagyonnak, így az ő vagyonukban a szerződésszegéssel nem következik be kár, legfeljebb csak a kiadáskor remélt elmaradt vagyoni előny megtérítését követelhetnék.

2.4.2. Az előreláthatóság követelményének nehézségei a megtérítendő károk vonatkozásában

Az előreláthatóság követelménye nehéz helyzet elé állítja a bizonyító felet, hiszen a bizalmi vagyonkezelési szerződést hosszútávra kötik, így a jogviszony ideje alatt a szerződés megkötésétől számított akár évtizedekkel később bekövetkező kár vonatkozásában a kár bekövetkezésének valószínűségét és nagyságrendjét a szerződéskötés időpontjában a vagyonkezelő vélhetően nem láthatta előre. Több szerző is rámutat, hogy *„minél hosszabb ideje zajlik tehát egy bizalmi vagyonkezelési szerződés annál kevesebb esélye van, hogy a vagyonkezelőt a következménykárok és az elmaradt vagyoni előny megtérítésére kötelezzék.”*¹²³

A megoldásként ismételten az analógia eszközét használhatjuk. A vezető tisztségviselő csak a megválasztásának időpontjában előre látható károk és körülmények tekintetében felel, vagy az előreláthatóságot a jogi személy nevében megkötött szerződések időpontjában kell vizsgálni.¹²⁴

Vékás Lajos a vezető tisztségviselő szokásos és rendkívüli feladatai között tesz különbséget. Szokásos feladatai esetében az előreláthatóság referencia időpontját a megbízatás elfogadásához, míg rendkívüli feladatok tekintetében a referencia időpont vizsgálatát a feladat elvállalásának időpontjához köti.¹²⁵ Fuglinszky Ádám aggályosnak tekinti a változó referencia-időpont alkalmazását.¹²⁶

¹²² Ptk. 6:321. § (3) bek.

¹²³ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 215.

¹²⁴ Bővebben erről ld. Fuglinszky 2015. 177-179.

¹²⁵ Fuglinszky 2015. 178.

¹²⁶ Fuglinszky 2015. 179.

Ugyanakkor az előző megoldás a bizalmi vagyonkezelés tekintetében a vagyonkezelő által a szerződéskötéskor vállalt szokásos feladatok és a vagyonkezelés körében időközben vállalt rendkívüli feladatok elvállalásának időpontja, mint a megtérítendő károk körében alkalmazott eltérő referencia-időpont alkalmazása megfontolható lehet. A változó referencia-időpont alkalmazásával megvalósulhat az a jogalkotói akarat, amely a megtérítendő károkat illetően az előreláthatósági korlát bevezetését indokolta. Hiszen a bizalmi vagyonkezelőnek a vagyon kezelése során a kezelt vagyont érintő, a szokásostól eltérő kötelezettségek vállalását rögzítő szerződések létesítésekor kell előre számolnia a szerződésszegés lehetséges következményeivel.

A megfelelő megoldáshoz az angolszász modell vizsgálata is indokolt lehet. Az angolszász szabályozás alapja az, hogy elsősorban a jogviszony célját állítsák helyre, azaz a kezelt vagyon természetbeni helyreállítását, vagy az abban bekövetkezett csökkenést orvosolják.¹²⁷ Ezáltal a vagyonkezelő kötelezettségszegése esetén a kártérítési mérték megállapításának szabályait az angol jog a magyartól eltérően szabályozza. Sándor István rámutat, hogy a bizalmi vagyonkezelő szerződésszegése esetén érdemes lehet az angol mintának megfelelően a kezelt vagyon helyreállításának kötelezését alkalmazni.¹²⁸

2.5. Ingyenes szerződések esetén a kimentés és a megtérítendő károk körének eltérő szabálya

A visszterhes szerződésekhez képest a polgári jog kevésbé védi az ingyenes szerződés jogosultját, ezért eltérően alakul a kimentés és a kártérítés mértéke, ha a bizalmi vagyonkezelő ellenszolgáltatás nélkül látja el tisztségét.

A megtérítendő károk tekintetében az ellenérték nélkül eljáró vagyonkezelő szándékos szerződésszegése esetén a tapadó kárért, így a kezelt vagyonban bekövetkező károkért felel. Ugyanígy kizárólag a kezelt vagyonban bekövetkezett károk megtérítését követelheti a jogosult vagyonrendelő vagy kedvezményezett, ha bizonyítja, hogy a vagyonkezelő elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról,

¹²⁷ Bővebben erről ld. Sándor 2015b. 71-73.

¹²⁸ Sándor 2015b. 73.

amelyet a jogosult nem ismert.¹²⁹ A Polgári Törvénykönyv a bizalmi vagyonkezelő tájékoztatási kötelezettségét írja elő a vagyonrendelő és a kedvezményezett felé. A tájékoztatásnak ki kell terjednie különösen a kezelt vagyon tényleges és várható gyarapodására, a kezelt vagyonba tartozó vagyoni elemekre, azok értékére, továbbá a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségekre.¹³⁰

Ugyanakkor a vagyonkezelő csak a vagyonrendelő vagy a kedvezményezett kérésére köteles ezt a tájékoztatást megadni. Az ezzel kapcsolatos költségek a kérelmező vagyonrendelőt és kedvezményezettet terhelik. Álláspontom szerint az ellenérték nélkül eljáró felek esetében az enyhébb jogalkotói akarat alapján a Ptk. 6:147. § (1) bekezdésének megszorító értelmezése a kívánatos, tehát pusztán az, hogy az ingyenesen eljáró vagyonkezelő a Ptk.-ban meghatározott tájékoztatási kötelezettségét nem teljesíti, még nem alapozza meg a szolgáltatás tárgyában, azaz a kezelt vagyonban bekövetkezett kártérítési felelősségét, ehhez a jogosultnak bizonyítani kell azt is, hogy a tájékoztatást a szolgáltatásnak a jogosult által nem ismert egyik lényeges tulajdonságával kapcsolatban mulasztotta el a vagyonkezelő. A szakirodalom ilyen lényeges mulasztásnak tekinti, ha a vagyonkezelő „*vagyonkezelési tevékenység természetéről, jellegéről, kezelt vagyont érintő lényeges kérdésről*”¹³¹ nem ad tájékoztatást.

A Bvktv. 2017. július 22. napjáig a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás számára a Ptk-hoz képest szigorúbb és nem kérelemre történő tájékoztatási és számadási kötelezettséget írt elő.¹³² A jogalkotó felülvizsgálta a korábbi szabályozást és a Módtv. indoklásában vezérfonalként rögzítette, hogy ne szerepeljenek olyan előírások a Bvktv.-ben a szerződéskötést megelőző tájékozódás és tájékoztatás, melyek szükségtelenül kiegészítik, adott esetben más tartalommal töltik meg a Ptk. rendelkezéseit. Ennek megfelelően a módosított Bvktv. 2017. június 23. napjától a bizalmi vagyonkezelők számára az ügyfelek megfelelő tájékoztatásának nyilvántartási kötelezettségét rögzíti.¹³³

¹²⁹ Ptk. 6:147. § (1) bek.

¹³⁰ Ptk. 6:320. §

¹³¹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 216.

¹³² Ld. Bvktv. 2017. június 22. napjáig hatályos 37.§ és 38. §-ában előírt előzetes tájékoztatási és előzetes tájékozódási kötelezettségét.

¹³³ Bvktv. 40. § (1) bek.

Az ingyenesen eljáró vagyongazdálkodó gondatlan károkozása esetén,¹³⁴ a Ptk. alapján a jogosult vagyona a szolgáltatással okozott kárt kell megtéríteni, kimentése felróhatóság alapú.¹³⁵

Több szerző szerint ebben az esetben a megtérítendő károk köre a közvetlen következménykárokra vonatkozik, az elmaradt haszonra nem.¹³⁶ Ugyanakkor Fuglinszky Ádám szerint, mivel az elmaradt haszon dogmatikailag a következménykárokhoz tartozik, így az elmaradt haszon tekintetében is felróhatóság alapú a felelősség.¹³⁷ A fentiek alapján a szakirodalomban is vitatott, hogy a károsult vagyongazdálkodó vagy kedvezményezett az elmaradt hasznot követelheti-e az ellenérték nélkül eljáró károkozó bizalmi vagyongazdálkodótól.

Ugyan a jogalkotó az ingyenes szerződések esetén fennálló kártérítési felelősség szabályozásánál az előreláthatósági korlát szabályát nem ismételte meg, mégis Fuglinszky szerint az előreláthatósági korlát ekkor is alkalmazandó. Álláspontja szerint a jogalkotó célja nem lehetett az, hogy *„miközben az ingyenes szerződés kötelezettjét a kimentés szempontjából privilegizálja, a fizetendő kártérítés szempontjából éppen ellenkezőleg: nagyobb mértékben tegye felelőssé”*¹³⁸. Továbbá az előre láthatósági korlát alkalmazása az ingyenes szerződések esetén is indokolt, mert ezzel a kártérítési igényeket észszerű keretek között lehet tartani.¹³⁹

Mindazonáltal megjegyezhetjük, hogy az előreláthatósági korlát vizsgálata ekkor *contra legem* lehet, hiszen annak bevezetését a vállalt kockázatoknak az ellenszolgáltatás összegében történő árazása indokolja, ez pedig ingyenes szerződés esetén nem valósul meg. Ezért a jogalkotó nem az előreláthatósági korlát bevezetésével, csak a felróhatóság alapú kimentés deklarálásával enyhít az ingyenesen eljáró fél helyzetén. Ezáltal a vagyongazdálkodó sikeres bizonyítása nem az előre nem látható körülményre, csak az adott helyzetben általában elvárható magatartására kell, hogy fókuszáljon.

¹³⁴ Amennyiben gondatlansága nem a jogosult által nem ismert szolgáltatás lényeges tulajdonságára vonatkozó tájékoztatási kötelezettségének elmulasztásából ered.

¹³⁵ Ptk. 6:147. § (2) bek.

¹³⁶ „Az elmaradt vagyoni előnyt tehát kirekesztette a Ptk. a kártérítésből.” B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 215.

¹³⁷ Fuglinszky 2015. 117.

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Uo.

2.6. Közreműködőért fennálló felelősség

2.6.1. Közreműködő megengedhetősége bizalmi vagyonkezelés esetén

A Ptk. szakított azzal a korábbi felfogással, hogy megbízási szerződések esetén főszabály szerint a személyes eljárási kötelezettséget írja elő.¹⁴⁰ Bizalmi vagyonkezelés esetén a jogviszony bizalmi jellegéből fakadóan a szerződés megkövetelheti a vagyonkezelő személyes eljárását, ekkor a vagyonkezelő szerződésszegést követ el közreműködő igénybevétele esetén.¹⁴¹ Ebben az esetben azonban nem a törvény, hanem a felek szerződéses akarata tiltja meg a közreműködő igénybevételét. Pusztán a szerződés típusa alapján nem, hanem csak a teljesítendő szolgáltatás jellege szerint lesz megítélhető, hogy indokolt-e a személyes teljesítést megkövetelni, illetve szerződésszegést követ-e el a kötelezett, ha közreműködőt vesz igénybe.¹⁴²

A bizalmi vagyonkezelő közreműködőt igénybe vehet a vagyonkezelési tevékenységéhez, sőt a bizalmi vagyonkezelő vállalkozások számára kötelező a harmadik személy igénybevétele olyan szolgáltatás esetében, amelynek nyújtásához a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás, ha a vagyonkezelő nem rendelkezik megfelelő szakértelemmel vagy képességgel, illetve a szükséges engedéllyel.¹⁴³

2.6.2. A kiszervezés felelősségi kérdései

A Bvktv. 44. §-a a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás kötelezettségének hatékonyabb teljesítése érdekében lehetővé teszi harmadik személy igénybevételét (ún. kiszervezés). Kiszervezési szerződéshez az ügyfél jóváhagyását, vagy előzetes beleegyezését a törvény nem követeli meg, ugyanakkor az esetlegesen fennálló érdekellentétet vizsgálni kell.

A kiszervezési szerződés nem érintheti a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás felelősségét, azaz a Ptk. irányadó szabályai szerint kell helyt

¹⁴⁰ Vékás 2013. 760-761.

¹⁴¹ Kivéve, ha közreműködő igénybevétele a jogosult károsodástól való megóvása érdekében szükséges.

¹⁴² Fuglinszky 2015. 196.

¹⁴³ Bvktv. 44. § (2) bek.

állnia a bizalmi vagyonkezelő vállalkozásnak az igénybe vett közreműködőjéért.¹⁴⁴

Nem köteles azonban helytállni, ha bizonyítja, hogy nem az ügyfele vagy a kezelt vagyon, hanem a saját költségvetése terhére vesz igénybe közreműködőt.¹⁴⁵ 2017. június 22. előtt a Bvktv. 1. számú mellékletét képező kötelező tájékoztatás keretében kellett számot adnia a kiszervezéssel járó költségekről és személyekről.¹⁴⁶ 2017. június 23. napján hatályba lépett Módtv. hatályon kívül helyezte a Bvktv. 1. számú mellékletét, és úgy módosította a Bvktv. kiszervezésre vonatkozó rendelkezését, hogy az ott meghatározott tevékenység, akkor nem minősül kiszervezésnek, „*ha a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás kétséget kizáróan bizonyítja, hogy annak költsége nem tartozik bele a bizalmi vagyonkezelési szerződés megkötésével, teljesítésével kapcsolatosan az ügyfél által a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás vagy harmadik személy részére teljesítendő bármilyen díjba vagy költségbe.*”¹⁴⁷

A fenti szabály értelmében, ha a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás az alkalmazottai védelmére külső biztonságtechnikai cég szolgáltatásait veszi igénybe, és az igénybevétellel felmerülő költségét beépíti vagy továbbhárítja az ügyfélre vagy a kezelt vagyponra, akkor a tevékenység kiszervezésnek minősül, és a szerződésre alkalmazni kell a Bvktv. 44. § (3) és (4) bekezdésének konjunktív feltételeit.

A régi Polgári Törvénykönyv szabályozása alapján a közreműködőt igénybe vevő megbízott mentesült akkor is a felelősség alól, ha a jogosult károsodása megóvása érdekében vette igénybe a közreműködőt, és bizonyította, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (*culpa in eligendo, instruendo et inspiciendo*).¹⁴⁸ Az új Ptk. nem fogalmaz meg ilyen kimentést a közreműködőért való felelősség általános szabálya alól a megbízási típusú szerződések tekintetében.¹⁴⁹ Sőt a bizalmi vagyonkezelő a Ptk. általános szabályaira történő hivatkozás alapján az

¹⁴⁴ Ld. Bvktv. 44. § (4) bek. b) pont

¹⁴⁵ Vö. a Bvktv. 44. § (5) bekezdésével. A vonatkozó rendelkezés fel is sorolja a lehetséges közreműködők körét.

¹⁴⁶ Bvktv. 1. számú melléklet 10. pont (2017. június 22. napjáig).

¹⁴⁷ Bvktv. 44. § (5) bek.

¹⁴⁸ Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) 475. § (2) bek.

¹⁴⁹ Ld. Fodor 2013. 128.

igénybe vett közreműködője magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el.¹⁵⁰

A közreműködő által okozott kárért fennálló felelősség alóli mentesüléshez ugyanazt a három konjunktív feltételt kell bizonyítania a vagyongazdálkodónak, mint saját károkozása esetén. A kimentési feltételek azonosságát a jogalkotó azzal indokolta, hogy a kötelezett részéről a közreműködő kiválasztása az ellenőrzési köréhez tartozik,¹⁵¹ azaz a bizalmi vagyongazdálkodó kockázata, hogy megfelelő közreműködőt válasszon ki a kiszervezés során.

Ugyanakkor a közreműködő és a bizalmi vagyongazdálkodó ellenőrzési köre nem feltétlenül azonos kört fed le.¹⁵² Továbbá a közreműködő igénybevétele a szolgáltatás jellegéből fakadóan elsősorban a kedvezményezett érdekében áll, így ez esetben indokolatlannak tűnik a közreműködő igénybevétele esetén a vagyongazdálkodóval szemben azonos kimentési feltételeket támasztani.

További kérdés lehet a közreműködő esetén a kimentéshez szükséges előreláthatósági korlát referencia-időpontjának meghatározása, ami vagy a közreműködői szerződés, vagy már a bizalmi vagyongazdálkodási jogviszonyt létrehozó szerződés megkötési időpontja lehet. Előbbi esetben a közreműködő akkor mentesülne a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a saját ellenőrzési körén kívül eső és a vagyongazdálkodóval kötött szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta a kárt, és nem volt elvárható, hogy azt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Utóbbi esetben úgy tekintenénk, mintha a közreműködő helyett a bizalmi vagyongazdálkodó járt volna el.¹⁵³ A bírói gyakorlat a fenti kérdésben még nem egységes.¹⁵⁴

A kötelezett megtérítési igénye szigorúbb, ha a közreműködőt jogszerűtlenül vette igénybe, ekkor felelős mind azokért a károkért, amelyek e személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be.¹⁵⁵ A bizalmi vagyongazdálkodó tehát, ha jogosulatlanul vette igénybe a közreműködőt, a szerződésszegésért való felelősség alól *exkulpációval* nem élhet, mert az okozati összefüggés alapján tartozik helytállni.

¹⁵⁰ Ptk. 6:148. § (1)

¹⁵¹ Vékás – Gárdos 2013. 368.

¹⁵² A közreműködő esetlegesen eltérő ellenőrzési körének problémáját Fuglinszky Ádám is részletesen elemezi. In: Fuglinszky 2015. 197.

¹⁵³ Fuglinszky az utóbbi megoldást találja elfogadhatónak In: Fuglinszky 2015. 197.

¹⁵⁴ Ld. Kúria Pfv.V.21.110/2013/6. számú ítéletét. Idézi Fuglinszky Ádám is In: Fuglinszky 2015. 198-199.

¹⁵⁵ Ptk. 6:148. § (2) bek.

2.6.3. Eseti megbízás alapján eljáró közreműködő

Több szerző szerint a bizalmi vagyonkezelő a Ptk. 6:542. § (1) bekezdése alapján az eseti jellegű megbízási jogviszony alapján eljáró tanácsadókkal mentesülhet a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy őt a tanácsadó megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében felróhatóság nem terheli.¹⁵⁶ Álláspontom szerint a fenti megállapítást annyiban szükséges árnyalni, hogy a Ptk. 6:542. § (1) bekezdése csak a vagyonkezelő deliktuális felelősségét alapozhatja meg, és a törvény ehelyütt a harmadik személynek való károkozás jogkövetkezményét szabályozza, így a jogviszonyban résztvevő vagyonkezelő által, a vagyonrendelőnek és kedvezményezettnek a kezelt vagyon tekintetében okozott károk kontraktuális alapon, a közreműködő igénybevételére vonatkozó felelősségi szabályok szerint lesznek megítélhetőek.

3. A bizalmi vagyonkezelő (külső) deliktuális felelősségénél felmerülő egyes kérdések

A Ptk. a bizalmi vagyonkezelőre vonatkozóan nem állapít meg speciális felelősségi alakzatot.

Kérdésként tehetjük fel, hogy a vagyonkezelő az általa okozott kár tekintetében személyében felelős-e vagy felmerülhet esetlegesen a vagyonrendelő felelőssége is. A Ptk. a károsulttal szemben a megbízó és a megbízott egyetemlegesen felelősségét rögzíti a megbízott károkozása körében, ha a megbízott e minőségében harmadik személynek kárt okoz.¹⁵⁷ Miczán Péter szerint a megbízási szabályok alkalmazásának a Polgári Törvénykönyv szerinti szabálya alapján megszorításokkal ugyan, de a vagyonkezelő a deliktuális szabályok alkalmazása során megbízottnak tekintendő.¹⁵⁸

Ugyanakkor – mint láthattuk – az utasítási jog hiánya miatt a bizalmi vagyonkezelés nem azonosítható a megbízással. Ezért méltánytalan helyzetet eredményezne egy olyan értelmezés, amely a vagyonkezelő deliktuális felelőssége – például környezeti károkozása – esetén a

¹⁵⁶ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 218-219.

¹⁵⁷ Ptk. 6:542. § (1) bek.

¹⁵⁸ Miczán 2015. 207-211.

vagyonrendelő, mint megbízó egyetemleges vagy mögöttes felelősségét állapítaná meg.

Több szerző szerint a vagyonkezelő személyében felelős, mert a károkozás az ő cselekményének következménye.¹⁵⁹ Azonban a bizalmi vagyonkezelés célhoz kötött, és a vagyonkezelő a kedvezményezett javára köteles eljárni, jogait is ennek megfelelően gyakorolja. A jogviszony haszonhúzója a kedvezményezett, ezáltal a tényállás inkább a vezető tisztségviselő e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott károkért való felelősség szabályához közelít.¹⁶⁰ Ebben a vonatkozásban is felmerülhet az analógia alkalmazása. Azonban a bizalmi vagyonkezelés olyan *sui generis* jogviszony, amely – mint láthattuk – nem feleltethető meg sem a megbízási, sem a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályoknak, vagy más speciális felelősségi alakzatoknak.

Továbbgondolva, a bizalmi vagyonkezelő deliktuális felelőssége körében felmerül, hogy a vagyonkezelő a kezelt vagyonnal vagy a személyes vagyonával, esetleg mindkettővel köteles-e helyt állni.

Az Amerikai Egyesült Államokban a *trustee* személyes vagyonával és – a legújabb jogfejlődés eredményeként a *trust*-vagyonnal is köteles helytállni. A vagyonkezelőt pedig a kifizetett kártérítés vonatkozásában költségtérítési jog illeti meg a kezelt vagyonnal szemben, ezt a költségtérítést veheti igénybe a károsult.¹⁶¹ Feltehetjük a kérdést, hogy a diszpozitivitás keretén belül a felek alkalmazhatnak-e az amerikaihoz hasonló megoldást, és ha igen, akkor a hazai bírói gyakorlat elismeri-e indokolt költségként a vagyonkezelőt terhelő kártérítést.

A bizalmi vagyonkezelő vagyonelkülönítési kötelezettsége miatt a kezelt vagyon jogalanyisága elválik a vagyonkezelő személyes vagyonától.¹⁶² A vagyonkezelő hitelezői a kezelt vagyonra nem támaszthatnak igényt.¹⁶³ Ebből kiindulva több szerző szerint is a károsulttal, mint hitelezővel szemben a vagyonkezelő csak a saját vagyonával köteles helytállásra.¹⁶⁴ Ugyanakkor a magyar Polgári Törvénykönyv *expressis verbis* ezt nem rögzíti, és – mint láthattuk – hitelezővédelmi okokból az amerikai jog alapján a károsult, mint hitelező a kezelt vagyonnal szemben is támaszthat igényt, a vagyonkezelő

¹⁵⁹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – 2018. 218-219.

¹⁶⁰ Ptk. 3:24. § (2) bek.

¹⁶¹ Vö. B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 226-227.

¹⁶² A jogalkotó ezt *expressis verbis* nem rögzíti.

¹⁶³ Ptk. 6:313. § (1) bek. Kivéve akkor, ha a vagyonkezelő egyben kedvezményezett is.

¹⁶⁴ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 226.

ekkor a kifizetett kártérítés értékével megegyező költségtérítésre jogosult. Szabó Gábor Zoltán szerint is célszerű lenne, ha a hitelezői igények kielégítését elsősorban a vagyonkezelésbe adott vagyon biztosítaná.¹⁶⁵

V. Összefoglalás

Tanulmányomban a bizalmi vagyonkezelő belső büntetőjogi és polgári jogi felelőssége kapcsán felmerülő kérdések felvetésére és a felmerülő elméleti problémák felvázolására, az analógia és az összehasonlító jogtudomány eszközével pedig a lehetséges megoldások bemutatására vállalkoztam.

A jogtörténeti áttekintés során megállapíthattuk, hogy a *trust* elődjének tekinthető *use* kialakulásában központi szerepet játszott, hogy az *equity* alapján a kancelláriai bíróság keresetet adott a *use* alapítójának, hogy felléphessen a tulajdonos (*legal owner*) ellen, ha az a megállapodásuk szerint a tulajdonosi jogait nem a kezdeményezett javára gyakorolta.¹⁶⁶ A jogi konstrukció¹⁶⁷ rugalmassága alkalmassá tette a változó gazdasági és társadalmi körülményekhez történő adaptációjához. Később a *trustee* kötelezettsége a megszerzett földek kezelése és megőrzése helyett/mellett a befektetések megkötése és a *trust*-vagyon hasznosítása lett. Ekkor alakult ki a *trustee* felelősségének zsinórmértékéül szolgáló szabályozás, elvárás, amely lehetővé tette elsősorban a kezdeményezett részére jogainak védelmét.

Az angolszász organikus fejlődéssel ellentétben a bizalmi vagyonkezelés az új Ptk. hatályba lépésével jelent meg először a magyar polgári jogban. Az új jogintézmény *sui generis* jellegéből adódóan, (nevezetesen, hogy a dologi jogok teljességével rendelkező tulajdonos vagyonkezelő kötelemi jogilag korlátozva van, hogy a tulajdoni jogosítványait a kezdeményezett javára gyakorolja) több szempontból kihívás elé állítja a hazai jogalkalmazókat a vagyonkezelő kötelezettségszegése esetén.

A büntetőjogi felelősség körében a kutatásom megállapította, hogy a csalás, a sikkasztás és a hűtlen kezelés tényállása vetődhet fel. Azonban a

¹⁶⁵ Álláspontja szerint a vagyonkezelő a saját vagyonával csak a vagyonekülönítési kötelezettségének megszegése esetén, vagy akkor felelne, ha nem egyértelmű, hogy a kötelezettségvállalás a vagyonkezelés keretében történt. In: Szabó 2017. 20.

¹⁶⁶ Vö. Sándor 2017. 63.

¹⁶⁷ Ugyanakkor, mint láthattuk a vagyonkezelési elemek többsége egyes római jogi intézményekben is megtalálható.

bizalmi vagyonkezelés esetén a bizalmi vagyonkezelő szükségképpen tulajdonszerzése miatt hiányzik a sikkasztás és a hűtlen kezelés esetében az elkövetési tárgy a vagyonkezelőre bízott idegen vagyon.¹⁶⁸ A csalás esetén pedig a bizalmi vagyonkezelés szükségképpen haszonszerzési cézzal történik, ugyanakkor itt a büntetőjogi értelemben vett kár nem a vagyontárgy elidegenítésével, hanem a szerződés megszegésével éri a sértetett. Azonban a kimunkált hazai joggyakorlat megköveteli, hogy a jogtalan haszonszerzési célzat és a megtévesztés, tévedésbe ejtés a szerződés megkötésekor fennálljon. Ha a tulajdonátruházást követően alakul ki az elkövetőben az az elhatározás, hogy nem teljesíti a szerződést, a csalást nem lehet megállapítani.

A komparatiztika segítségével a svájci szabályozás vagy az angolszász jogban létező „tracing” eszköze alkalmas lehet a kedvezményezett számára arra, hogy az esetleges kezelt vagyon elidegenítése esetén a harmadik személyekkel szemben igényérvényesítéssel felléphessen.

A polgári jog szempontjából megállapítottuk, hogy a bizalmi vagyonkezelési jogviszony gondossági kötelmi jellegéből fakad, hogy a bizalmi vagyonkezelő felelőssége csak a megállapodásban vállalt gondosság elmulasztásakor valósulhat meg. Ennek bizonyítása a jogosult vagyonrendelőt vagy a kedvezményezettet terheli.

A bizalmi vagyonkezelővel szemben a Polgári Törvénykönyv az elvárhatóságnál magasabb gondossági követelményt állít, és megköveteli, hogy a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint óvja meg a kezelt vagyont.¹⁶⁹

A kereskedelmi észszerűség követelményének rögzítése az ad hoc módon eljáró, kereskedelmi megfontolásokat kevésbé ismerő vagyonkezelők tekintetében nem volt a legszerencsésebb választás,¹⁷⁰ ráadásul a törvény szövege a kereskedelmi észszerűség precíz definícióját is mellőzi. Ahogyan a kutatásom rámutat az elvárhatóságnál szigorúbb gondossági kötelezettség az angolszász jogrendszerekben ismert *reasonableness-el* mutat párhuzamot.

Továbbá a kereskedelmileg észszerűen eljáró vagyonkezelő és a vezető tisztségviselő felelőssége között analógiát lehet alkalmazni. A vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán kimunkált ún. *business judgement rule*

¹⁶⁸ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 212-213.

¹⁶⁹ Ptk. 6:317. § (2) bek.

¹⁷⁰ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 206.

szabálya alapján a vezető tisztségviselő felelőssége nem állapítható meg, ha feladatkörébe tartozó üzleti döntése észszerű információkon alapult és nem volt irracionális. A vezető tisztségviselő felelőssége körében megszületett bírói gyakorlat analógia alkalmazása útján a bizalmi vagyongazdálkodó tevékenységének megítéléséhez is mintául szolgálhat. A fentiekből következően a bírói gyakorlat várhatóan figyelembe fogja venni a bizalmi vagyongazdálkodó vagyongazdálkodással összefüggő feladatait, szervezeti felépítését, méretét és a kezelt vagyon természetét.

Jelen tanulmányomban rámutattam arra, hogy a kimentés egyik feltételét jelentő ellenőrzési körön kívüli körülményként a bizalmi vagyongazdálkodó tekintetében elsősorban a súlyos üzemzavar és a rendkívüli piaci körülmények (pl. radikális árváltozás, valutagyengülés) merülhetnek fel. Azonban a Bécsi Vételi Egyezmény gyakorlata alapján várhatóan a fenti körülmények megszorító értelmezése mellett szinte csak a vagyongazdálkodó egzisztenciális ellehetetlenülése esetén lesz megengedhető a kimentés a súlyos üzemzavar és rendkívüli piaci körülmények miatt. Ugyanakkor a bizalmi vagyongazdálkodó vállalkozás óvatos hasznosítási kötelezettsége és a vagyonekülönítési kötelezettsége mellett a fenti mentesítő körülmény bekövetkezésére csekély esély mutatkozik.

Több szerző¹⁷¹ is rámutatott arra, hogy a tartós jogviszonyt létrehozó gondossági kötelemnél, így a bizalmi vagyongazdálkodásnál is, mind a kimentés, mind a megtérítendő károk körében a szerződéskötés időpontjában megkövetelt előreláthatósági korlát a bizonyítás szempontjából nehézségeket okoz. Egyrésztől azért, mert a szerződés megkötésétől számolva akár ötven év is eltelhet, így a szerződéskötéskor előre látható körülmények bizonyítása nehézségekbe ütközik. Az előreláthatóság körében az is megállapítható, hogy a bizalmi vagyongazdálkodás tekintetében az előreláthatóság referencia-időpontja az ellenszolgáltatás meghatározásának időpontja. Ha például a vagyongazdálkodó a díjazását árképlettel vagy egyéb módon, piaci mutatókhoz indexálásával a vagyonrendelővel kötött szerződés időpontjában meghatározták, akkor a szerződéskötés időpontját tekinthetjük az előreláthatóság referencia-időpontjának. Azonban, ha később az előrelátható kockázatok miatt az ellenszolgáltatás mértéke módosul, akkor ez az időpont tekinthető az előreláthatósági korlát referencia-időpontjának.

A szerződésmódosítás körében rámutattam arra, hogy a bizalmi vagyongazdálkodás tartós jogviszonyt hoz létre, így utóbb fennállhatnak olyan a

¹⁷¹ B.Szabó – Illés – Kolozs – Menyhei – Sándor 2018. 215. és Menyhárd i. m.. In: Kisfaludi 2015. 268.

szerződéskötéskor még előre nem látható körülmények, amelyek a vagyonkezelési szerződés módosítását tehetik indokolttá. Ugyanakkor, mivel a kedvezményezett nem szerződő fél,¹⁷² így valószínűsíthetően a vagyonkezelési szerződés bíróság általi szerződésmódosítását sem kezdeményezheti.¹⁷³ Továbbá kérdéses, hogy a bírósági szerződésmódosításra irányadó szabályt a végrendeleti úton, vagy egyoldalú jognyilatkozattal létrehozott bizalmi vagyonkezelési jogviszonyra is ki lehet terjeszteni.¹⁷⁴

A bizalmi vagyonkezelési tevékenység körében a vagyonkezelő rendkívüli feladatvállalásai esetére is indokolt lehet eltérő előreláthatósági referencia-időpont alkalmazása, tekintettel arra, hogy a jogviszonyban álló felek az idő múlásával a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás miatt szükségessé váló feladatvállalást a fentiek alapján nem feltétlenül tudják minden esetben szerződésmódosítással biztosítani. Álláspontom szerint megfontolható lehet, ha az előreláthatósági időpontot nem a jogviszonyt létrehozó szerződéskötés időpontjához, hanem ettől eltérően, a kockázatvállalás és az ellenszolgáltatás-vállalás, így a szokásos és rendkívüli feladatvállalás időpontjához kötnék a felek. Ezáltal az igazságos kockázatmegoldás is biztosítható lehet.

A bizalmi vagyonkezelés *sui generis* jellege miatt a megtérítendő kár általános szabályai a vagyonkezelési jogviszonyra nehezen alkalmazhatóak. Tekintettel arra, hogy a kedvezményezett és vagyonrendelő nem tulajdonosa a kezelt vagyonnak, így a vagyonkezelő szerződésszegésekor az ő vagyonukban nem következik be kár. A szolgáltatás tárgyát, azaz a kezelt vagyont csak később, a vagyon kiadásakor követelheti a kedvezményezett. Ebből eredően kérdéses lehet, hogy a kedvezményezett jogvédelmi igénye a vagyon kiadása előtt is megnyílhat, vagy csak a szerződés szerint a vagyon kiadásának időpontjától támaszthat kártérítési igényt a vagyonkezelővel szemben, és esetlegesen követelheti a kötelezettségszegésből eredő vagyoni előnynek a kezelt vagyon részeként való kezelését.

A tanulmány rámutat, hogy a vagyonkezelő kötelezettségszegése esetén kártérítési mérték megfelelő megállapítása lehet az az angolszász jogban ismert szabály, amely alapvetően a jogviszony célját, a kezelt vagyon helyreállítását célozza.

¹⁷² A kedvezményezett az egyik szerződő fél (vagyonrendelő vagy vagyonkezelő) pozícióját is betöltheti, azonban a vagyonkezelő kizárólagos kedvezményezetté nevezése semmis.

¹⁷³ Vö. Sándor 2015a. 54.

¹⁷⁴ Sándor 2015a. 54.

A közreműködőért való felelősség tekintetében az új Ptk. szabálya szerint a vagyonkezelő az igénybe vett közreműködője magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el.¹⁷⁵ Ezáltal a közreműködő által okozott kárért fennálló felelősség alóli mentesüléshez ugyanazt a három konjunktív feltételt kell bizonyítania, mint saját károkozása esetén. Kutatásom végigvette a kimentés három konjunktív feltételének elvi alkalmazási lehetőségét a közreműködő felelőssége esetén. Az első feltétel esetén megállapítható, hogy a közreműködő és a bizalmi vagyonkezelő ellenőrzési köre nem feltétlenül azonos. A második feltétel körében nem egyértelmű, hogy az előreláthatóság referencia-időpontja a közreműködő vagy a bizalmi vagyonkezelést létrehozó jogviszony időpontjához köthető. Az elvárhatóság körében pedig megállapítható, hogy a közreműködő igénybevétele a szolgáltatás jellegéből fakadóan elsősorban a kedvezményezett érdekében áll, sőt a Bvktv.¹⁷⁶ a hiányzó képesség pótlásához közreműködő igénybevételenek kötelezettségét is előírja, így méltánytalannak tűnik a közreműködő igénybevétele esetén a vagyonkezelővel szemben azonos kimentési feltételek támasztani.

A bizalmi vagyonkezelő deliktuális felelőssége körében elméleti kérdésként felmerülhet, hogy csak a vagyonkezelő vagy a vagyonrendelő is kötelezhető-e helytállásra szerződésen kívüli károkozása esetén. Továbbá érdekes kérdés, hogy a vagyonkezelő deliktuális felelőssége esetén a károsult támaszthat-e igényt a kezelt vagyona is? A Ptk. szabályozása a fenti kérdések megválaszolásakor nem egyértelmű, és a lehetséges megoldások, – mint bemutattam – a szakirodalomban is vitatottak.

Kutatásom alapján igazolható a feltett hipotéziseim. Látható, hogy a bizalmi vagyonkezelési jogviszony *sui generis* természete miatt a felelősség szabályainak alkalmazása több kérdést is felvet, amelyre adandó válaszokat várhatóan csak a gyakorlat fogja kimunkálni. Ugyanakkor a megoldáskeresésben a különböző jogrendszerekben ismert *trust* szabályozás, illetve a polgári jogi viszonyokban az *analógia* alkalmazásával a más jogintézmények – különösen a vezető tisztségviselő felelőssége körében – kimunkált bírói gyakorlat adekvát iránymutatásként szolgálhat.

¹⁷⁵ Ptk. 6:148. § (1) bek.

¹⁷⁶ Bvktv. 44. § (2) bek.

Felhasznált irodalom

Borbély Zoltán: A bizalmi vagyonkezelő szerződésszegésekor felmerülő egyes dogmatikai kérdések. *Jogtudományi Közlöny*, 2018. 9. szám (Borbély 2018.)

Blackstone, Sir William: *Commentaries on the Laws of England*. Vol.2. 1765. Oxford. (Blackstone 1765.)

B. Szabó Gábor – Illés István – Kolozs Borbála – Menyhei Ákos – Sándor István: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 2014. (B. Szabó – Illés – Kolozs– Menyhei – Sándor 2014.)

B. Szabó Gábor – Illés István – Kolozs Borbála – Menyhei Ákos – Sándor István: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 2018. (B. Szabó – Illés – Kolozs– Menyhei – Sándor 2018.)

Cseh Tamás: A vezető tisztségviselő felelőssége és az üzleti kockázat. *Gazdaság és Jog*. 2012. 9. szám (Cseh 2012.)

Csehi Zoltán – Koltay András – Landi Balázs – Pogácsás Anett (szerk.): *(L)ex Cathedra et Praxis, Ünnepi Kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából (szerk.)*. Budapest, Pázmány Press, 2014. (Csehi – Koltay – Landi – Pogácsás 2014.)

Csizmazia Norbert – Sándor István: *A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés és a Ptk. reformja*. Polgári jogi kodifikáció IV/4. 2002. (Csizmazia – Sándor 2002.)

Fodor Tamás: A másért való felelősség szabályainak változásai az új Polgári Törvénykönyvben. *THEMIS*, 2013. 3. szám. (Fodor 2013.)

Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei*. Huszonkettedik átdolgozott és bővített kiadás. Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018. (Földi – Hamza 2018.)

Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2015. (Fuglinszky 2015.)

Gilbert, Goeffrey: *The History and Practice of the High Court of Chancery*. 1756. Washington D.C., 1874. (Gilbert 1874.)

Hamza Gábor: *A trust és a bizalmi vagyonkezelés különböző modelljei*. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae*. LI. Budapest, 2014. (Hamza 2014.)

Holmes, O.W.: The Origin of Uses and Trusts. 1885. 1. L.Q.R. (O.W. Holmes 1885)

Hamza Gábor: Az európai magánjog fejlődése. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. (Hamza 2002.)

Ifj. Szladits Károly: Az angol jogi trust-intézmény. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1939. (Ifj. Szladits 1939.)

Jones, N.G: Tyrrel's Case (1557) and the Use upon a Use. Legal History, Vol. 14, No.2, London: 1993. (Jones, 1993.)

Johnston, David: The Roman Law of Trust.1. Oxford University Press, USA, 1989. (Johnston 1989.)

Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Wolters Kluwer Kiadó, 2019. (Karsai 2019.)

Kisfaludi András (szerk.): Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól. Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. (Kisfaludi 2015.)

Lupoi, Maurizio: The civil law trust. Vanderbilt Journal of Transnational Law, 1994/4. (Lupoi 1994.)

Maitland, Frederic William: Equity. Also the Forms of Action at Common Law. Cambridge University Press, 1910. (Maitland 1910.)

Miczán Péter: A bizalmi vagyonrendelő felelősségéről és helytállási kötelezettségéről. Iustum Aequum Salutare, 2015. 2. szám (Miczán 2015.)

Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykomentárja III. Kötet, Opten Informatikai Kiadó, Budapest, 2014. (Osztovics 2014.)

Sanders, Francis William: An essay on the nature and laws of uses and trusts including a treatise on conveyances at common law and those deriving their effect from the statute of uses. London, 1799. Reprinted: Forgotten Books, 2017. (Sanders 1799.)

Sándor István: Kísérletek az angolszász trust civiljogi átvételére. Acta Facultatis Politico-Iudicariae Universitatis Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae. LI. Budapest, 2014. (Sándor 2014.)

Sándor István: A bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályozásának értékelése a külföldi minták alapján. Jogtudományi Közlöny. 70. évfolyam 1. sz.(Sándor 2015a.)

Sándor István: Felelősségi és helytállási kérdések a bizalmi vagyonkezelési szerződésben. *Glossa Iuridica*. 2015. 2. szám (Sándor 2015b.)

Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.(Sándor 2017.)

Spence, George: *The Equitable Jurisdiction of the Court of Chancery*. Vol1., Lea and Blanchard, Philadelphia,1846. (Spence 1846.)

Szabó Gábor Zoltán: A bizalmi vagyonkezelés egyes kérdéseiről. *Gazdaság és Jog*, 2017. 6. szám (Szabó 2017.)

Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázatokkal*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató, Budapest, 2013. (Vékás 2013.)

Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó, 2014. (Vékás – Gárdos 2014.)

Wittgenstein, Ludwig: *Filozófiai vizsgálódások*. (Ford.: Neumer Katalin). Atlantisz, Budapest,1998. (Wittgenstein 1998.)

Certain theoretical issues of the trustee's liability

Summary

In the case of trust relations, the application of the general rules on contractual liability may give rise to controversial questions concerning the breach of contract, liability, damage and enforcement claims, which – because of the absence of any established practice – currently cannot be answered adequately. The analysis of the trustee's criminal and non-contractual liability also raises many questions. The author presents the questions raised by the Hungarian trustee's criminal and civil liability, and answers them by means of the analogy and comparative law. This paper attempts to show the key points of the arising problems and use examples from foreign countries, to outline a possible judicial practice.

Tombor Csaba
Pénzügyi Jogi Tanszék
Témavezető: Kecő Gábor PhD, egyetemi adjunktus

A német helyi adók rendszere I.¹

Alkotmányos alapok és a helyi iparűzési adó

1. Bevezetés

A német helyi adók rendszerének kutatása során több cél is megfogalmazódott. Egyfelől az, hogy átfogó képet kapjak a német helyi adókról. Másfelől az, hogy feltérképezzem azokat a megoldásokat, amelyek esetlegesen a magyar helyi adók rendszerét illetően is alkalmazhatók lehetnek.

A német rendszer részletes elemzése azért lényeges, mert bár számos különbséget mutat a hazai rendszer felépítéséhez képest – itt elég csupán a Német Szövetségi Köztársaság föderalista államberendezkedésből fakadó jogalkotási, igazgatási, bevételi hatásköröket érintő eltérésekre utalnunk –, alapvető hasonlóságokkal is rendelkezik a két rezsím. Így például bevételi szempontból mindkettőben kiemelkedő jelentőséggel bír az iparűzési adó (*Gewerbesteuer*). A német ingatlanadó (*Grundsteuer*) pedig a magyar telekadóhoz és építményadóhoz hasonlítható. A helyi fényűzési- és fogyasztási adók (*örtliche Aufwand- und Verbrauchsteuern*; összefoglaló megnevezéssel: kis helyi adók, bagatelladók) a magyar települési adóval állíthatók párhuzamba.

A német helyi adók rendszerét két részletben mutatom be. Az első tanulmányban a bevezetést követően a 2. fejezetben a német Alaptörvénynek a helyi adókat érintő releváns rendelkezéseit ismertetem. A 3. fejezetben az iparűzési adót elemzem. E körben kitérek az adónemnek a német rendszerben elfoglalt helyére, jelentőségére, alkotmányos alapjaira, valamint az általános jellemzőinek – így különösen kötelező alkalmazásának, és vagyonadó jellegének – áttekintésére. Ezt követően az iparűzési adót az adótényállás elemei szerint is feldolgozom.

¹ A tanulmány második része a Themis 2020. májusi számában jelenik meg.

A német bírósági joggyakorlat segítségül hívásával rámutatok arra is, mely területeken merülnek fel a jogalkalmazás számára jogértelmezési problémák.

A második tanulmány 1. fejezetében az ingatlanadóra vonatkozó német szabályozást dolgozom fel az iparűzési adóhoz hasonlóan. Az adóalap megállapításának folyamatában kiemelten foglalkozom a földbirtok becsült értékének (*Einheitswert*), megállapításának szabályaival, ugyanis ez jogértelmezési vitákat eredményezett az elmúlt időszakban. E körben áttekintem a felmerült alkotmányossági aggályokat is, melynek következtében a jogalkotónak 2019. december 31-ig módosítania szükséges a jelenlegi szabályozást. A 2. fejezetben a kis helyi adókra vonatkozó szabályozást ismertetem. A kis helyi adók bemutatása során kitérek az említett adók általános jellemzőinek ismertetésére, a különböző tartományi megoldások hasonlóságaira és különbségeire. Hangsúlyosan tárgyalom a bagatelladókat érintően a települési önkormányzatok (önkormányzati közösségek) adómegállapítási jogának terjedelmét és annak korlátait is. Három, rendszerint előforduló kis helyi adót alaposabban vizsgállok.

2. A német helyi adórendszer alapjai

2.1. A helyi adók a Grundgesetz szabályozásában

A helyi adók rendszerére, illetve a helyi önkormányzatok pénzügyi szabályaira vonatkozó legfőbb szabályokat a német alaptörvény, a Grundgesetz (GG) tartalmazza. E körben a szabályozás két fő részre bontható. Egyfelől a GG jelenleg hatályos 28. cikke rendelkezik a pénzügyi autonómiáról a helyi önkormányzathoz való jog nevesítése mellett. A települési önkormányzatok (*Gemeinden*), illetve önkormányzati közösségek (*Gemeindeverbände*) a címzettjei ezeknek az alapvető fontosságú rendelkezéseknek. Másfelől a GG Pénzügyek (*Finanzwesen*) című fejezetének 105-108. cikkei részletesen meghatározzák a szövetségi állam (*Bund*), a szövetségi tartományok (*Bundesländer*), valamint a települések (*Gemeinden*) közötti jogalkotási, bevételi, valamint igazgatási hatásköri viszonyokat.

2.1.1. Alkotmányos alapok: a GG 28. cikkének (2) bekezdése

E bekezdés első mondata biztosítja a jogot a települési önkormányzatok számára, hogy a helyi közösséget érintő ügyeket – törvényben meghatározott keretek szerint – a saját hatáskörükben szabályozzák.² Ennek a finanszírozási hátterét a GG 28. cikk (2) bekezdésének harmadik mondata teremti meg. Abban ugyanis az alkotmányozó nevesítette, hogy az önkormányzatiság biztosítása magában foglalja a helyi önkormányzatok pénzügyi önállóságát is. E szakasz harmadik mondatának második fele még azt is rögzíti, hogy a települési önkormányzatok pénzügyi önállóságát *az általuk meghatározott adómérték megállapításával, a gazdasági teljesítőképességen alapuló adóból származó bevételek útján* biztosítják.

A GG 28. cikk (2) bekezdésének harmadik mondatának alaptörvényi rögzítését egyébként az indokolta, hogy az egyes települések terhei – amelyek sokrétű állami feladatok teljesítéséből adódtak – az elmúlt század utolsó évtizedeiben jelentősen megnövekedtek, ezért a helyi önkormányzatiság megvalósulásának garanciájaként a települési önkormányzatoknak az adóbevételekből való részesedését az alkotmányozó hatalom a legmagasabb szinten kívánta rögzíteni.³ A GG-ben nevesített pénzügyi fennhatóság (*Finanzhoheit*)⁴ alapján tehát a települési önkormányzatok többek között jogosultak adókat megállapítani az illetékességi területükön élő személyek tekintetében.⁵ A települések a GG 28. cikk (2) bekezdésben foglaltak következtében válnak jogosulttá saját maguk az adómérték megállapítására az iparűzési adó területén.⁶ A GG 106. cikk (6) bekezdésében szavatolt, az ingatlanadót érintő települési adómérték megállapítási jog viszont nem vezethető le a GG 28. cikk (2) bekezdéséből.⁷ A GG 28. cikk (2) bekezdésének harmadik mondata egyebekben nem határozza meg a települési bevételi rendszert, azaz

² E szakasz második mondata ezt a jogot az önkormányzati közösségek részére is szavatolja.

³ A pénzügyi önállóság fogalma a GG-be annak 1994-es módosításával, a gazdasági teljesítőképességen alapuló adóbevételekre való jogosultság pedig a GG-nek annak 1997-es módosításával került be. https://www.bundestag.de/blob/272508/ce09e9d7668619e296efa1ef4ae0cf34/kapitel_13_02_grundgesetz-__nderungsgesetze-pdf-data.pdf, Lásd még itt: BURGHART 2017. 326. margószám

⁴ Sente Zoltán megfogalmazásában a pénzügyi fennhatóság tartalmilag azt jelenti, hogy az önkormányzatok közigazgatási területükön, a törvény keretei között saját költségvetéssel rendelkeznek, feladatkörükben önállóan döntenek bevételeikről és kiadásairól. SZENTE 2012. 21.

⁵ Az adók megállapításából származó bevételek alapvetően a települési önkormányzatoknak a (kötelező) feladataik teljesítéséből fakadó terheik finanszírozására szolgálnak. BURGHART 2017. 321. margószám

⁶ Lényeges megállapítás viszont, hogy amennyiben az iparűzési adó nem tölti be a gazdasági teljesítőképességen alapuló adóból származó bevétel szerepét, akkor is szükséges más adóbevételek révén biztosítani a települések pénzügyi autonómiáját a GG 28. cikk (2) bekezdéséből fakadóan. BURGHART 2017. 327. margószám és CHRIST – OEBBECKE 2016. 51.

⁷ CHRIST – OEBBECKE 2016. 52.

ebből a bekezdésből nem következik, hogy az iparüzési adót intézményesíteni kell Németországban.⁸

A települések számára a GG 28. cikk (2) bekezdésének harmadik mondata második felében nevesített adómérték megállapítási jog (*Hebesatzrecht*) tekintetében már most érdemes utalni arra, hogy az szoros kapcsolatban áll a GG 106. cikk (6) bekezdésével. Ez utóbbi tölti meg tartalommal az adómérték megállapításának a jogát.

2.1.2. A helyi önkormányzatok finanszírozási rendszere

A német rendszer alapján a helyi önkormányzatok finanszírozása egyrészt *átadott források*, másrészt *saját bevételek* alapján valósul meg a GG Pénzügyek fejezetének rendelkezései szerint, amit gyakran definiál a német szaknyelv a GG *pénzügyi alkotmányaként*.⁹ Az átadott források közül a megosztott adók, a saját bevételek körében pedig a közjogi saját bevételek rendszerének áttekintésével foglalkozom hangsúlyosan. A következőkben megvizsgálom a német rendszer felépítését egyfelől a helyi adóztatás szempontjából jelentős hatáskörök megosztásának a szabályai mentén (jogalkotás, bevételezés, igazgatás) haladva.¹⁰ Másfelől röviden áttekintem és összefoglalom – annak kiemelt jelentőségére tekintettel – a pénzügyi kiegyenlítés szabályait a német helyi önkormányzatok tekintetében.

a) A jogalkotási hatáskörök alakulása: a helyi adók köre

A jogalkotás körében a helyi adókat is érintő lényeges szabályozás a GG 105. cikkében található. E szakasz (2) bekezdése szerint a szövetségi államnak *versengő jogalkotása* van a vámok és pénzügyi monopóliumok körébe nem tartozó adók tekintetében, amennyiben az említett adók bevétele részben vagy egészben a szövetségi államot illeti meg, vagy a GG 72. cikk (2) bekezdésében meghatározott előfeltételek fennállnak.¹¹

⁸ Entscheidungen der amtlichen Sammlung (a továbbiakban: BVerfGE) 125, 141, 159.; lásd még itt: BURGHART 2017. 321 margószám

⁹ Az önkormányzatok finanszírozási eszközeinek típusai körében a Kecső Gábor által kidolgozott elméleti csoportosítás fogalmait használom. Lásd itt: KECSŐ 2016, 230.

¹⁰ Az említett hatáskörök nem feltétlenül esnek egybe. Erre jó példa lehet az iparüzési adó, amely esetén ugyanis a jogalkotási hatáskör a szövetségi államot, az abból származó bevételek a településeket illetik meg, az adóigazgatási feladatok pedig megoszlanak az állami és a helyi adóhatóság között.

¹¹ A GG 72. cikk (2) bekezdése értelmében akkor tartozik a jogalkotás a szövetségi állam hatáskörébe, ha és

Az adójogalkotás szövetségi szinten koncentráliódik, mivel az adóbevételekből jelentős részben vagy egészben a szövetségi állam részesül. A két legjelentősebb helyi adót, az iparűzési és az ingatlanadót is szövetségi szinten szabályozzák, ugyanis azok tekintetében – a GG 72. cikk (2) bekezdésében meghatározottak okán – fennállnak a GG 105. cikk (2) bekezdésében meghatározott feltételek.¹² Mindössze a GG 105. cikk (2a) bekezdése jelent kivételt a központi jogalkotás alól a helyi adók körében. Eszerint a jogalkotási hatáskör a szövetségi tartományokat illeti meg a helyi fogyasztási és fényűzési adók tekintetében, ameddig és amennyiben azt az adót nem szabályozza egyidejűleg szövetségi törvény.

Szólni kell arról is, hogy a szövetségi jogalkotás ellenére a helyi szintek érdekeinek képviselőjét a GG 105. cikk (3) bekezdése biztosítja azon adók esetében, amelyek bevétele részben vagy egészben a tartományokhoz, településekhez (önkormányzati közösségekhez) folyik be. Ezek elfogadásához ugyanis a Bundesrat jóváhagyása szükséges.¹³ A teljes képhez azonban hozzátartozik az is, hogy e szabály a szövetségi állam és a tartományok döntési jogosultságát jelenti a helyi adók kialakításának rendszeréről. A GG rendelkezései ugyanis nem teszik lehetővé a települési önkormányzatok közvetlen ráhatását a helyi bevételeket érintő központi jogalkotási folyamatokra, a települési önkormányzatoknak mindössze tanácskozási joga van az őket érintő szövetségi jogalkotás kapcsán.¹⁴

Lényeges utalni arra is, hogy valamennyi tartomány a kis helyi adókat érintő jogalkotási hatáskörét – a GG-ben biztosított joguk alapján – átruházza a területén lévő települési önkormányzatokra. Ebből következően a helyi önkormányzatok pénzügyei, – így különösen a helyi fogyasztási és fényűzési adók területén –, a tartományi alkotmányok, illetve törvények bírnak kiemelt jelentőséggel, amelyek megteremtik ezeknek a kereteit. Az önkormányzati ügyek egyebekben tartományi hatáskörbe tartoznak, ezért az önkormányzati pénzügyekért is azok felelősek.¹⁵ A legfontosabb pénzügyi szabályokat a tartományi alkotmányok tartalmazzák.¹⁶ A helyi adókat érintő tartományi szabályozások főbb jellemzőit, illetve az általuk többségében bevezetett

amennyiben a szövetségi államban az adott területen azonosan szabályozott életviszonyok megteremtése szükséges, vagy a jogi-gazdasági egység megőrzése összállami érdekből szövetségi törvényi szabályozást tesz szükségessé.

¹² Ennek alapvető okaként azt jelölik meg, hogy a szövetségi államon belül az eltérő tagállami szabályozások a gazdasági fejlődés egyenlőségét eredményeznék. SCHWARTING 2007. 42. és 46. margószámok

¹³ A GG 50. cikke alapján a tartományok a Bundesrat által működnek közre többek között a szövetségi jogalkotásban. Tagjai a GG 51. cikke értelmében a tagállamok kormányainak tagjaiból kerülnek ki.

¹⁴ SCHWARTING 2007. 48. margószám

¹⁵ SZENTE 2012. 27.

¹⁶ Erről részletesen lásd a második tanulmányban „a települési önkormányzatok (önkormányzati közösségek) kis helyi adókat érintő adómegállapítási jogának alapjai Németországban” elnevezésű táblázatot.

lényegesebb helyi fogyasztási és fényűzési adókat részletesebben a második tanulmány 2. alfejezetében tárgyalom.

A fentiekből könnyen belátható, hogy helyi adóknak a kis helyi adók, illetve az 1976-os Abgabenordnung (AO) szerinti vagyoadók (az iparűzési adó, valamint az ingatlanadó) tekinthetők.¹⁷ Utóbbi kettő azért, mert bár az adótényállásnak nem az összes elemét határozzák meg a települési önkormányzatok, az adómérték megállapítás jogával az GG 106. cikk (6) bekezdése, valamint a releváns szövetségi törvények rendelkezései alapján ők rendelkeznek. Ezzel pedig megfelelnek a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája 9. cikk 3 pontjában foglalt, a helyi adók minimális kritériumaira vonatkozó feltételeknek.¹⁸

b) Igazgatási hatáskörök megoszlása

Az adóigazgatásra vonatkozó legfontosabb szabályokat a GG 108. cikke határozza meg. Az abban definiáltak szerint az adóigazgatási feladatok túlnyomó része az állami – tehát a tartományi (*Landesfinanzbehörden*), illetve szövetségi (*Bundesfinanzbehörden*) – adóhatóságokat illeti meg.¹⁹ Az adóigazgatási feladatoknak a települési önkormányzatokra való részben vagy egészben való átruházására a GG 108. cikk (4) bekezdése alapján akkor van lehetősége az egyes tartományoknak, amennyiben az érintett adónemből származó adóbevételek teljes egészében a települési önkormányzathoz folynak be. Az adóigazgatási feladatok átruházásának lehetőségével az érintett adónemek körében a tartományok alapvetően élnek is, mégpedig az egyes helyi adó törvényeikben.²⁰

Megjegyzendő az adóigazgatási hatáskörök gyakorlásáról, hogy az adóigazgatási eljárás során komoly problémák merülnek fel a gyakorlatban az iparűzési adó, valamint az ingatlanadóra vonatkozó egyes hatáskörök megosztásában. Az egyes települési önkormányzatok ugyanis rá vannak utalva az adóketési eljárásokban az állami adóhatóságok döntéseire. Az iparűzési adónál az adóalap megállapítása, illetve annak megosztása, az ingatlanadónál pedig a becslési eljárás lefolytatása, valamint az adóalap megállapítása mindenképpen az állami adóhatóságok

¹⁷ AO 3. § (2) bekezdése.

¹⁸ A helyi adónak nem fogalmi feltétele különösen az, hogy az önkormányzat döntsön a bevezetéséről, az adóbevétel felett szabadon rendelkezzen, vagy, hogy az önkormányzati adóhatóság feladat- és hatáskörébe tartozzon az adónem adminisztrációja. Kecső 2016. 239.

¹⁹ Az egyes tartományi és szövetségi adóhatóságok felsorolását, és hatásköreik részletezését az FVG, az adóigazgatási eljárás során ellátandó feladataikat pedig az AO tartalmazza.

²⁰ Erre példa a BayKAG 18. cikke, az NRWKAG 5. §-a, vagy éppen a SächsKAG 7. § (4) bekezdése.

hatáskörébe tartozik. Ebből következően csak ezt követően tudják megállapítani a települési önkormányzatok határozatukkal az adómértéket, ezért lehetséges, hogy az ezen adónemekből származó adóbevételeik csak jelentős késedelemmel folynak be költségvetésükbe.²¹

c) Bevételi hatáskörök szabályai

A német finanszírozási rendszer mind általánosságban, az adóbevételek megosztását, mind a települési önkormányzatokat tekintve *vegyes rendszernek* minősül. Bizonyos adónemekből származó bevételek ugyanis kizárólag a szövetségi államot, vagy a szövetségi tartományokat, vagy a települési önkormányzatokat illetik meg (*szétosztott rendszer*), más adónemekből származó bevételekből viszont minden egyes szint részesül (*közösségi rendszer*).²² Érdekes adat, hogy az adóbevételek majdnem 70 százaléka a közösségi rendszer alapján oszlik meg.

részesedés az adóbevételekből		szövetségi állam	szövetségi tartományok	települési önkormányzatok
vegyes rendszer	<i>szétosztott rendszer szerinti részesedés</i>	<ul style="list-style-type: none"> vámok (<i>Zölle</i>) biztosítási adó (<i>Versicherungssteuer</i>) váltó adó (<i>Wechselsteuer</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> söradó (<i>Biersteuer</i>) öröklési adó (<i>Erbschaftsteuer</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> iparűzési adó ingatlanadó helyi fényűzési és fogyasztási adók
	<i>közösségi rendszer szerinti részesedés</i>	<ul style="list-style-type: none"> áfa (<i>Umsatzsteuer</i>) szja (<i>Einkommensteuer</i>) társasági adó (<i>Körperschaftsteuer</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> áfa szja társasági adó 	<ul style="list-style-type: none"> áfa szja

1. táblázat: A német adórendszer bevételeinek szintek szerinti megosztása a GG Pénzügyek fejezetének rendelkezései alapján²³

²¹ SCHWARTING 2007. 53. margószám

²² A német rendszer az idő előrehaladtával vált folyamatosan vegyes rendszerre. A GG kezdetben szigorú szétosztott rendszerrel rendelkezett. Viszont már 1951-ben megjelent a szövetségi tartományokra kiterjedően a személyi jövedelemadó, illetve a társasági adóbevételek tekintetében a közösségi rendszer. A települési önkormányzatok a személyi jövedelemadóból származó bevételek meghatározott hányadára 1969 óta, az általános forgalmi adóból befolyó bevételek egy részére pedig 1998 óta jogosultak. SCHWARTING 2007. 58. margószám és SCHWARZ 2010. 1289.

²³ A GG rendelkezései alapján saját szerkesztés. A szövetségi államot, illetve a szövetségi tartományokat megillető adónemekből származó bevételeket példálózó jelleggel tüntettem fel.

Amint az 1. táblázatból jól látszik, a települési önkormányzatokat a szétszított rendszer²⁴ jellemzői alapján illetik meg az iparűzési adóból, az ingatlanadóból, illetve a helyi fogyasztási és fényűzési adókból származó bevételek. Ezek a bevételek a települési önkormányzatok közjogi saját bevételeit képezik. A német szakirodalom a települési önkormányzatoknak az iparűzési adó és az ingatlanadó bevételeik feletti rendelkezését nevezi vagyonadó garanciának. (*Realsteuergarantie*)²⁵

A települési önkormányzatok a közösségi rendszer alapján részesülnek – a szövetségi állam, illetve a szövetségi tartományok mellett – többek között a személyi jövedelemadó, valamint az általános forgalmiadó-bevételekből.²⁶ Ezek a bevételek értelemszerűen az átadott források, tehát a megosztott adók (*Gemeinschaftsteuern*) körébe tartoznak.²⁷

A GG szabályai alapján az egyes települési önkormányzatok a személyi jövedelemadó bevételnek azt a részét kapják meg az érintett szövetségi tartományoktól, ami a területükön élő lakosok személyi jövedelemadó képessége alapján őket megilleti. E körben érdemes utalni egy speciális jogintézményre, mégpedig a személyi jövedelemadóból való, az adómérték megállapítással összefüggő települési önkormányzati részesedés lehetőségére. Ez tehát a pótagóztatás lehetőségét teremti meg, amelynek a jogalapját a GG 106. cikk (5) bekezdés harmadik mondata biztosítja. Ezzel a lehetőséggel azonban mindeddig egyetlen önkormányzati település sem élt.²⁸

Az általános forgalmi adóból eredő bevételekből a települési önkormányzatok helyi és gazdasági érintettségén alapuló kulcs alapján

²⁴ A szétszított rendszert illetően megjegyzem, hogy az egyes szinteket megillető bevételi fennhatóság (*Ertragshoheit*) alapvetően taxatív természetű.

²⁵ E körben viszont érdemes utalni arra, hogy a vagyonadó-garancia elvét már maga a GG is áttöri. A GG 106. cikke (6) bekezdése ugyanis akként rendelkezik, hogy a szövetségi állam, illetve a szövetségi tartományok a jutalék (*Umlage*) révén maguk is részesülhetnek a települési önkormányzatokat megillető iparűzési adó bevételekből. SCHWARZ 2010. 1286.

²⁶ A szövetségi tartományoknak a GG 106. cikk (7) bekezdése alapján kötelezettsége az őt megillető közös adóbevételeknek a szövetségi törvényben meghatározott hányadát a települési önkormányzatoknak (önkormányzati közösségeknek) átadni. Viszont azt, hogy milyen mértékben kötelező ez, a GG konkrétan nem meghatározza meg.

²⁷ A GG 106. cikk (3) bekezdése alapján a közös adók közé jelenleg a személyi jövedelemadó, a társasági adó, továbbá az általános forgalmi adó tartozik. A közös adók egyebekben két további csoportra oszthatók. Az egyik csoport, az ún. nagy adóközösség (*der große Steuerverbund*) körét jelenleg a személyi jövedelemadó, illetve az általános forgalmi adó teszi ki. Az ezen adónemekből származó bevételekből ugyanis mind a három szint szereplői – szövetségi állam, szövetségi tartományok, települési önkormányzatok – részesülnek. Ezzel szemben a kis adóközösségekbe (*der kleine Steuerverbund*) tartozó adónemekből származó bevételekből, például a társasági adóból, mindössze a szövetségi állam és a szövetségi tartományok részesülnek. SCHWARTING 2007. 56. margószám

²⁸ SCHWARZ 2010. 1322.

részesülnek az adott tartományoktól.²⁹ A megosztás részletszabályairól szövetségi törvények rendelkeznek.

Érdekesség, hogy annak ellenére, hogy a közös adókból származó bevételek átadott forrásoknak minősülnek, Németországban a települési önkormányzatoknak az ezekből származó bevételeit is a helyi adóbevételek között tartják számon.³⁰

A közös adók egyebekben a pénzügyi kiegyenlítés rendkívül fontos eszközét is jelentik a települési önkormányzatok tekintetében.

d) Pénzügyi kiegyenlítés rendszere a GG-ben

A pénzügyi kiegyenlítésre a német rendszerben is azért van szükség, mivel az egyes szintek – így a települési önkormányzatok – nem minden esetben rendelkeznek a feladataik ellátásához szükséges finanszírozási eszközökkel, ezért annak megfelelő kereteit meg kell teremteni.³¹ A GG ezt egy négyszintű rendszer kialakításával valósítja meg, amelyből az első kettő kapcsolódik szorosan az adóbevételek elosztásához.³²

Az első szint az *elsődleges vertikális pénzügyi kiegyenlítés*, amely lényegében az adóknak a GG 106. cikkében foglaltak szerinti megosztását jelenti a szövetségi állam, a szövetségi tartományok, továbbá az egyes települési önkormányzatok között. E körben különösen hangsúlyos a megosztott adók szerepe. A megosztott adók a helyi adók mellett a települési önkormányzatok finanszírozási rendszerében egyfajta komplementer elemet képeznek. Ezek ugyanis a települések feladatainak megfelelő ellátásához szükséges további pénzügyi forrásokat képesek biztosítani.³³ Erre jó például szolgálnak az általános forgalmi adóból származó bevételek, amelyek egyfajta „mozgó puffer”-ként működnek, mivel a bevételek megosztásának arányát szövetségi törvény szabályozza, de elfogadásához a *Bundesrat* hozzájárulása is szükséges. Ebből következően az említett adónemből származó bevételek megosztásával a szövetségi állam és a szövetségi tartományok (települési

²⁹ A települési önkormányzatokat megillető áfa megosztás jogalkotói célja az volt, hogy azzal kompenzálja a települési önkormányzatok bevételekiesését az üzemi tőkeadó (*Gewerbesteuer*) eltörlése miatt. SCHWARZ 2010. 1323.

³⁰ SZENTE 2012. 28.

³¹ A hazai jogrendszerben a pénzügyi kiegyenlítési eljárások alkalmazhatóságát a szolidaritási hozzájárulást érintően az Alkotmánybíróság is vizsgálta a közelmúltban a 3383/2018 (XII.14.) AB határozatában.

³² A pénzügyi kiegyenlítés rendszerét illetően Schwarz terminológiáját követtem. SCHWARZ 2010. 1283.; lásd még itt: LEIBHOLZ-RINCK 2017. GG 106. cikk, 1-2. margószám

³³ SCHWARZ 2010. 1329.

önkormányzatok) megváltozott pénzügyi igényeinek rugalmas kezelése lehetséges.³⁴

A második szint, amely a GG. 107. cikk (1) bekezdésében meghatározott *elsődleges horizontális pénzügyi kiegyenlítés* az egyes szövetségi tartományok közötti adómegosztásról rendelkezik, azaz megteremti az említett szint bevételeit. Eszerint azt a tartományt illeti meg a személyi jövedelemadóból, valamint társasági adóból származó bevétel, amelynek területén azt az állami adóhatóság bevételezte.

A GG 107. cikk (2) bekezdés első mondata definiálja a *másodlagos horizontális pénzügyi kiegyenlítést*, amely a kiegyenlítés harmadik szintjét jelenti. E kiegyenlítési típus a szövetségi törvényben meghatározott pénzügyi eszközökkel a különböző pénzügyi erővel rendelkező tartományok helyzetét egyenlíti ki. E körben az érintett tartomány települési önkormányzatait, illetve önkormányzati közösségeit is figyelembe veszik.

A kiegyenlítés negyedik szintjén, a *másodlagos vertikális pénzügyi kiegyenlítés keretében* a szövetségi állam a GG 107. cikk (2) bekezdése alapján a különböző teljesítési erővel rendelkező tartományok részére a pénzügyi kiegyenlítés végett kiegészítő utalásokat foganatosíthat. Itt szintén figyelembe veszik az adott tartományban lévő, gyengébb pénzügyi erővel rendelkező települési önkormányzatokat és önkormányzati közösségeket.

Végül a pénzügyi kiegyenlítés körében – amelyre már 24. lábjegyzetben utaltam – a *jutalék* intézménye is sajátos szerepet tölt be. A jutalék egyfajta *fordított vertikális pénzügyi kiegyenlítő* funkcióval rendelkezik, mivel annak segítségével a kiegyenlítés a szintenkénti megosztásban nem „fentről lefelé”, hanem „lentől felfelé” történik. A GG 106. cikk (6) bekezdésében foglaltak szerint a jutalékok két csoportra oszthatók. Egyfelől arra a szövetségi állam, illetve a szövetségi tartományok jogosultak a települési önkormányzatokat megillető iparűzési adó bevételekből. Másfelől az önkormányzati közösségek (*Gemeindeverbänden, Kreisen*) jogosultak jutalékokra a települési önkormányzatokat megillető közös adóbevételekből, az iparűzési adóból, és az ingatlanadóból. Utóbbit „járás jutalék”-nak (*Kreiseumlage*) is nevezik.³⁵

³⁴ SCHWARZ 2010. 1285.

³⁵ A jutalékok a jutalékfizetésre köteles települési önkormányzatok pénzügyi mozgásterét csökkentik, ezért például a járási jutalékoknak alkotmányos határai vannak. Egyrészt annak a mértéke a járások által vállalt feladatok finanszírozási szükségleteihez kell, hogy igazodjon. Másrészt a mértéke sem lehet önkényes. A német Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*; a továbbiakban: BVerfG) gyakorlata szerint amennyiben a

A települési önkormányzatok bevételi rendszerére vonatkozó alkotmányos rendelkezések áttekintését követően a következőkben a helyi adók közül elsőként a több szempontból is kiemelkedő iparűzési adót érintő szabályozást ismertetem.

3. Az iparűzési adó (die Gewerbesteuer)

3.1. Az iparűzési adó kiemelt szerepe

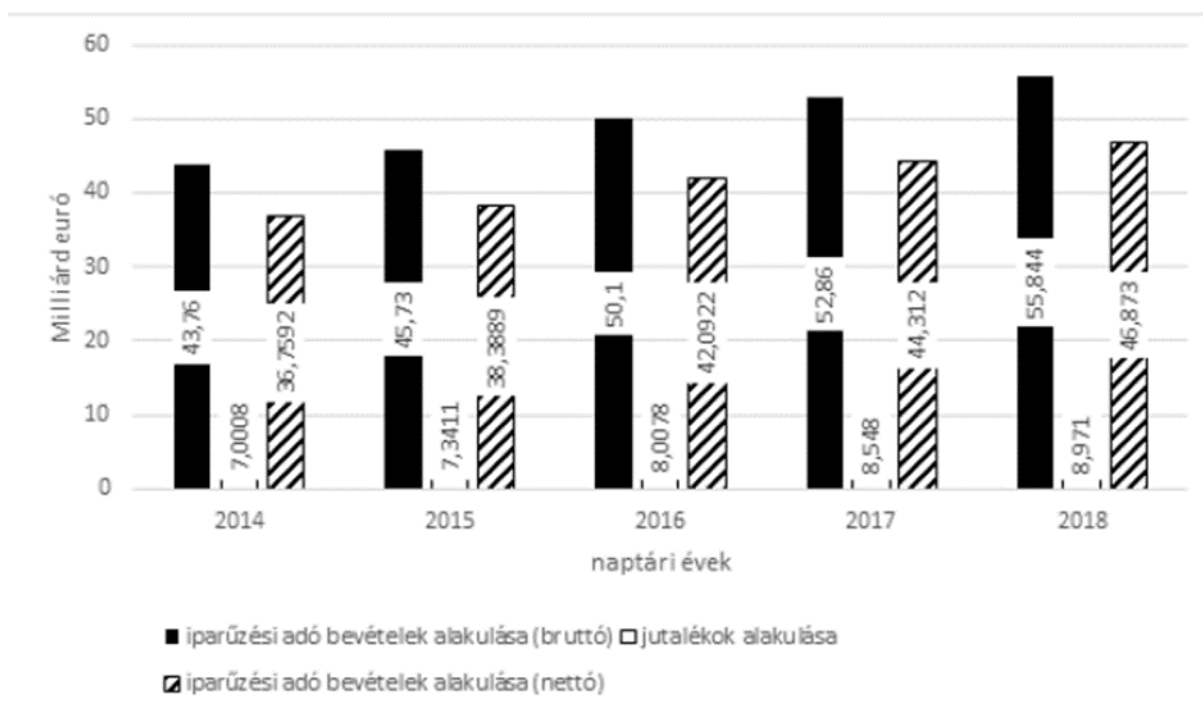
Az iparűzési adó kiemelkedő jelentősége – hasonlóan hazánkban a helyi iparűzési adóhoz – a német települési önkormányzatok bevételei között megkérdőjelezhetetlen. Bevezetése óta ugyanis rendkívül fontos szerepet tölt be a települések finanszírozási igényeinek kielégítésében, habár az idők folyamán számos módosításon esett át, ezért az egyes települések életében a pénzügyi szerepe is hektikusan változott.³⁶ Kiemelt szerepét három ok is igazolja.³⁷

Jelentősége egyfelől a települési önkormányzatokat érintő *bevételek* szintjén jelenik meg. Ahogyan arra már utaltam a 2.1.2. c) alcímben, az iparűzési adóból származó bevételek alapvetően a települési önkormányzatokat illetik meg, és ezek hivatottak megteremteni a GG 28. cikk (2) bekezdése alapján a települések pénzügyi autonómiáját. Ez már önmagában alkalmas az adónem kiemelkedő jelentőségének alátámasztására a települési önkormányzatok bevételi oldalát érintően. Ezt a gyakorlatban az elmúlt években befolyt adóbevételek is igazolták.

jutalék az adott adóbevétel települési önkormányzatra jutó részének több mint felét kiteszi, az már alkotmányellenes. SCHWARZ 2010. 1327-1328.

³⁶ Az iparűzési adóból származó bevételek Miquel pénzügyi reformja idején (1891-1893) teljes egészében még a német államot illették meg, majd 1893-tól – amikor jogszabályváltozások következtében már nem birodalmi adónak minősültek – az iparűzési adóbevételekből az egyes megyei önkormányzatok is részesültek. Az Erzberger-féle pénzügyi reform (1919-1920) során ismét jelentős központosítás történt: az iparűzési adót érintő hatáskörök tartományi szintre kerültek. Azok viszont a pénzügyi kiegyenlítési törvénynek köszönhetően már 1923-ban a települési és megyei önkormányzatokhoz kerülhettek. Végül Popitz 1936-1938-as adóreformja során került az iparűzési adó – az ingatlanadóhoz hasonlóan – végérvényesen a települési önkormányzatokat megillető helyi adók körébe. A megyei önkormányzatok járási jutalék formájában részesültek az iparűzési adóbevételekből. CHRIST-OEBBECKE 2016. 49-50.

³⁷ A rendszerezésemhez alapul szolgált: CHRIST-OEBBECKE 2016 49.

1. ábra: A német iparűzési adóbevételek és jutalékok alakulása 2014-2018³⁸

Amint a 1. ábrán jól látható, az iparűzési adóból származó nettó bevételek abszolút értéken számítva nagyon komoly bevételt jelentenek a települési önkormányzatok számára, és egyben évről évre növekvő tendenciát mutatnak. E bevételek a teljes önkormányzati bevételi oldalon százalékos arányban kifejezve is jelentős hányadot képviselnek. Beszédes adat, hogy például 2016-ban az összes települési önkormányzati adóbevételhez és megosztott adóhoz viszonyítva, kerekítve 47 százalékot tettek ki az iparűzési adóból származó bevételek.³⁹

Másfelől a szövetségi állam és a szövetségi tartományok számára – illetve a járási jutalék esetén az önkormányzati közösségeknek – az iparűzési adóból származó *jutalék* komoly bevételi forrást jelent. Az 1. ábra alapján megfigyelhető, hogy a fordított vertikális pénzügyi kiegyenlítés eszköze évente nagyjából 15-16 százalék körüli értéket tett ki az adónemből származó összes bevételből, ami igen jelentős összeget jelentett. Belátható, hogy ez viszont komoly mértékben csökkentette a települési önkormányzatok pénzügyi mozgásterét.

³⁸ Saját szerkesztés a Finanzen und Steuern Realsteuervergleich 2016 2017. 7. oldalán, a Finanzen und Steuern Realsteuervergleich 2017 2018. 10. oldalán és a Finanzen und Steuern Realsteuervergleich 2018 2019. 9-10. oldalán található adatok alapján.

³⁹ Amennyiben a települési önkormányzatokat megillető adóbevételek közé nem sorolnánk be a megosztott adókból származó bevételeket, ez az érték már közel 77 százalékot jelentene. *Finanzen und Steuern Realsteuervergleich 2016 2017. 9-10.; Statistisches Jahrbuch 2017 2017. 275.*

Végül az iparűzési adó kiemelt szerepét támasztja alá az is, hogy annak teljesítése *komoly terhet* jelent az adóalanyok számára. Az iparűzési adó ugyanis az elmúlt évtizedek során egyre inkább egyfajta „*jövedelem különadóvá*” fejlődött.⁴⁰ Az ezzel kapcsolatos alkotmányossági aggályokat, problémákat már a következő alcímben érintem.

3.2. Az iparűzési adó jellemzői

3.2.1. Vagyonadó vagy jövedelem-különadó?

Az iparűzési adó a települési önkormányzatok számára *kötelezően bevezetendő vagyonadó* a német tételes jogon (AO) alapuló szakirodalmi álláspont szerint. E besorolás jelentős különbséget jelent a hazai iparűzési adóhoz képest.⁴¹ *Kötelezően alkalmazandó* számukra, mivel az 1936-os GewStG 1. §-a akként rendelkezik, hogy a települések bevezetik az iparűzési adót. Az iparűzési adó tehát az *egyik zárt listás* német helyi adó⁴². Az iparűzési adó kötelező alkalmazása szoros kapcsolatban áll a „minimum adómérték” (*Mindesthebesatz*) intézményével, ugyanis azzal együtt válik valóban kötelezően alkalmazandóvá.⁴³ A bevezetési kötelezettség a minimum adómérték intézményével együtt viszont – *Montag* véleménye szerint – alkotmányjogilag problematikus, mivel ezzel végérvényesen elfordult a jogalkotó az adónem bevezetésének alapjául

⁴⁰ TIPKE-LANG 2010. 468.

⁴¹ A magyar helyi iparűzési adó a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény rendelkezései szerint ugyanis egyfelől nem kötelezően bevezetendő adónem a települési önkormányzatok számára. Másfelől nem minősül vagyonadónak sem, hanem leginkább egyfajta – az adóalap csökkentő tételek következtében – fogyasztási típusú adóként írható le, ami viszont számos lényeges szempont alapján eltér a hozzáadott érték adónak nevezett adómentől. KECSŐ 2019. 251.

⁴² A tanulmányban a helyi adók adómegállapítási hatásköri szabályainak rendszerezését illetően a Kecső Gábor által korábban meghatározottakat vettem alapul. Eszerint a jogalkotó közvetlenül két technikával szabályozhatja a helyi adók megállapításának jogát. Az egyik alaptípus, a *nyílt listás módszer* szerint a helyi önkormányzatok fő szabály szerint bármilyen adót bevezethetnek, amelyet a központi jogszabály nem tilt. A másik alaptípus, a *zárt listás módszer* esetén központi jogszabály sorolja fel a lehetséges helyi adókat, és rögzíti az egyes adótényállások lényeges tartalmi elemeit. Utóbbi alaptípus esetén tehát a helyi önkormányzat a központi jogforrásban felsoroltakon kívül más adót nem vezethet be. KECSŐ 2016. 244-245.

⁴³ A minimum adómértéket a GewStG 16. § (4) bekezdése szabályozza, amely szerint az adómértéknek a számított adóalap (*Steuermessbetrag*) legalább 200%-át el kell érnie. A GewStG az iparűzési adó kötelező alkalmazásáról, illetve a minimum adómértékről 2004. január 1-je óta rendelkezik. A jogszabály módosítás oka az volt, hogy a jogalkotó ezáltal az ún. „iparűzési adó paradicsomok”-at (*Gewerbesteueroasen*) korlátozza. Az adóparadicsomok közül az egyik legismertebb eset az alig 50 lakossal rendelkező Norderfriedrichskoog települése volt, amely nem alkalmazott iparűzési adót, ezért többek között a Deutsche Bank, az Unilever, a Commerzbank, a Lufthansa hozott létre itt leányvállalatokat. Lásd itt: Gesetz zur Änderung des Gewerbesteuergesetzes und anderer Gesetze vom 23. Dezember 2003 2. cikk 1. és 5. pontjai és CLORIUS 2008

szolgált ekvivalencia elvtől.⁴⁴ Utóbbi elv pedig már szorosan kapcsolódik az adó vagyoni típusú jellegéhez is.

Az iparűzési adó alapvetően ugyanis a német jogrendszer rendelkezései szerint *vagyoni típusú adónem*.⁴⁵ Az iparűzési adót és így a GewStG-t történelmileg az ekvivalencia elv mentén alkották meg, amely szerint azt az adóalanyoknak azért kell megfizetniük, mivel iparűzési tevékenységükkel az érintett települési önkormányzatoknak közvetlen és közvetett költségeket okoztak.⁴⁶ Ennek megfelelően az adófizetési kötelezettség alapvetően nem az adóalanyok egyéni teljesítőképességéhez kapcsolódott. A jogalkotó ezt az adóalap szintjén egyfajta hármas pillérrendszerrel jelenítette meg, amely szerint az adó alapját az üzemi nyereség (*Gewerbeertrag*), az üzemi tőke (*Gewerbekapital*), illetve az adóalanynál kifizetett bérek összessége (*Lohnsummen*) képezte.⁴⁷ Hangsúlyozandó azonban, hogy az évek során az iparűzési adó egyre inkább egy *jövedelem-különadó* jellemzőit öltötte magára. Ezt az eredményezte, hogy a hármas pillér két elemét is – a kifizetett béreket és az üzemi tőkét – hatályon kívül helyezték.⁴⁸ Mivel ennek következtében az adó alapját már csupán az üzemi nyereség képezi, ezért felmerül az iparűzési adónemnek az adóalanyok túlterhelésének tilalmába, valamint az általános megkülönböztetés tilalmába való ütközése is.⁴⁹ A pillérrendszer módosítását követően az iparűzési adó vagyonadó jellegét, ún. „objektivizálását” a GewStG-ben meghatározott adóalapot növelő és csökkentő (*Hinzurechnungen und Kürzungen*) tételek hivatottak biztosítani.⁵⁰

3.2.2. Az irányadó jogszabályok rendszere

Az iparűzési adó legfontosabb szabályai – a GG már ismertetett rendelkezésein túl – a GewStG-ben található. Ebből következően az

⁴⁴ TIPKE-LANG 2010. 467. lásd még itt: LENSKI-STEINBERG 2017. 7. § 5. margószám

⁴⁵ AO 3. § (2) bekezdése. A BVerfG joggyakorlata alapján is kimeríti az iparűzési adó – és az ingatlanadó – a vagyonadó fogalmát. BVerfGE 3,348; KLEIN 2014. 18.

⁴⁶ TIPKE-LANG 2010. 467.

⁴⁷ Az ún. üzemi tőkeadó (*Gewerbekapitalsteuer*) lényegében arra szolgált, hogy az adóalanyok üzemi tevékenységétől – annak nyereséges, vagy veszteséges voltától – függetlenül a települési önkormányzatok számára minimális bevételt biztosítson. Az ún. béradó (*Lohnsummensteuer*) esetén az adó alapját az adóalanynál kifizetett teljes bérösszeg képezte. LENSKI-STEINBERG 2017. 12. § 5. margószám és *Lohnsummensteuer*; A hármas pillérrendszert érintően lásd: SCHWARTING 2007. 175. margószám és TIPKE-LANG 2010. 467.

⁴⁸ Az összes kifizetett bér 1980. január 1-jével, az üzemi tőke pedig 1998. január 1-jével került hatályon kívül helyezésre. SCHWARTING 2007. 176. margószám

⁴⁹ A diszkrimináció általános tilalmának elvét a GG 3. cikke, az adóalanyok túlterhelésének tilalma elvét a GG 106. cikk (3) bekezdés 2. pontja tartalmazza. TIPKE-LANG 2010. 468.

⁵⁰ LENSKI-STEINBERG 2017. 8. § 1. margószám

iparűzési adót szövetségi szinten szabályozzák.⁵¹ Ennek oka az adónemet érintően a jogi-gazdasági egység megőrzése volt.⁵² A központi szintű szabályozás nem volt ellentétes a GG szabályaival sem, ugyanis a GG 28. cikk (2) bekezdése alapján a települési önkormányzatokat az adómérték megállapítása illeti meg, az adótényállás további elemeinek meghatározása nem. A GewStG szabályozza többek között az adótényállás valamennyi elemét, az adóalap kiszámításának folyamatát, az adómegosztás (*Zerlegung*) releváns szabályait, az adó megfizetésére vonatkozó lényeges rendelkezéseket. Az iparűzési adó szempontjából szintén nagyon fontos a törvény végrehajtási rendelete, a GewStDV. A GewStDV fontos támasztékként szolgál a GewStG egyes szakaszainak értelmezéséhez.

A szövetségi állami szint mellett viszont – a GG 28. cikk (2) bekezdéséből és 106. cikk (6) bekezdéséből kifolyólag – a települési önkormányzatok is rendelkeznek jogalkotási hatáskörrel az adómérték megállapítása területén.⁵³ Az egyes települési önkormányzatok *rendeletükben* (*Satzung*) határoznak róla. A gyakorlatban a települési önkormányzatok az adómértékről vagy önálló rendeletet alkotnak, amelyben az ingatlanadó és az iparűzési adó mértékét egyaránt lefektetik, vagy költségvetési rendeletükben határozzák meg mindkettőt.

3.2.3. Az iparűzési adó „igazgatása”

Az adóigazgatási feladatok – így az adómegállapítás – a GG 108. cikk (2) bekezdése alapján alapvetően a tartományi adóhatóságokat illeti meg. Az adóigazgatáshoz fűződő jogosultságaikat viszont az iparűzési adónemet érintően az egyes tartományok átruházhatják a települési önkormányzatokra.⁵⁴ Ezzel a gyakorlatban valamennyi szövetségi tartomány élt is. Ez azonban nem terjed ki valamennyi, az egyes tartományi adóhatóságokat megillető feladat- és hatáskörré. Az AO rendelkezései szerint ugyanis például az adóalap, a számított adóalap

⁵¹ Erre már utaltam a 2.1.2. a) alcímben.

⁵² Az egyes adóalanyok ugyanis a szövetségi tartományokon átnyúlóan is végezhetik iparűzési tevékenységüket, ezért – az adómérték megállapítás jogát leszámítva – indokolt volt a GG 72. § (2) bekezdése szerinti szövetségi állami szinten való szabályozás. A jutalék intézménye egyebekben azért nem igazolhatta a központi szinten történő jogalkotást, mivel a szövetségi állam csupán származékosan részesül az iparűzési adó bevételekből. CHRIST-OEBBECKE 2016. 60-61.

⁵³ Az adómérték megállapítás jogának települési önkormányzati gyakorlását a GewStG 16. § (1) bekezdése (is) rögzíti.

⁵⁴ Erre már felhívtam a figyelmet a 2.1.2. b) alcímben is.

megállapítása, az adóalap megosztása a feladatok átruházását követően is a tartományi adóhatóságokhoz tartoznak.⁵⁵

Az igazgatási feladatok gyakorlásának szabályai azért hangsúlyozottan lényegesek, mert azoknak a jogorvoslati eljárás szempontjából kiemelkedő jelentősége van. Amennyiben ugyanis az adóügyről szóló közigazgatási jogvita alapjául szolgáló adónemet szövetségi törvény szabályozza, és az adónemre vonatkozó igazgatási feladatok szövetségi, vagy tartományi adóhatósághoz tartoznak, akkor a jogvitát a pénzügyi bíróságok bírálják el.⁵⁶ Ebből következően például a jelenlegi szabályozás mellett a számított adóalap megállapításáról szóló határozat (*Gewerbsteuermessbescheid*), vagy az adóalap megosztásról szóló határozat (*Zerlegungsbescheid*) ellen – ahol a tartományi adóhatóságok hoznak döntést – jogorvoslattal a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező pénzügyi bíróság előtt, az adót megállapító határozattal (*Gewerbsteuerbescheid*) szemben viszont – amelyről a települési önkormányzati adóhatóságok határoznak – a közigazgatási bíróságok előtt lehet élni.⁵⁷ Mivel a neuralgikus kérdések az iparűzési adó területén az adóalap megállapítása, az adóalapot növelő és csökkentő tételek, az adómentességek, valamint a számított adóalap megosztása körében merülnek fel, ezért a Szövetségi Pénzügyi Felsőbíróság (*Bundesfinanzhof*; a továbbiakban: BFH), mint legfelső pénzügyi bírói fórum határozatai lesznek azok, amelyek kiemelt figyelmet igényelnek.

3.3. Az iparűzési adó tényállása

3.3.1. Az adótárgy

Az iparűzési adó esetén az adónem tárgyi hatályát az *iparűzési tevékenység* végzése jelenti. Az iparűzési tevékenység fogalmát a GewStG nem definiálja. A szövetségi törvény mindössze azt rögzíti, hogy az iparűzési tevékenység iparűzési vállalkozást jelent, és a fogalma körében a szövetségi szinten szabályozott 1934-es EStG vonatkozó rendelkezései az irányadók.⁵⁸ A GewStG a fogalom-meghatározás hiánya ellenére mégis

⁵⁵ Lásd itt: AO 1. § (2) bekezdése, 22. §, 184-190.§

⁵⁶ 1965-ös FGO 33. § (1) bekezdés 1. pontja

⁵⁷ 1960-as VwGO 40. § (1) bekezdése. Lásd itt: GRÄBER 2015. 104.

⁵⁸ GewStG 2. § (1) bekezdése. Számos más jogszabály (AO, 1976-os KStG) is rendelkezik saját fogalomrendszerrel az iparűzési tevékenységet érintően, azonban azok nem irányadók a GewStG iparűzési tevékenység fogalma körében. LENSKI-STEINBERG 2017. 2. § 40-47. margószám

tartalmaz egy rendkívül fontos szabályt az adónem tárgyi hatályát illetően. A vagyonegyesítő társaságok (*Kapitalgesellschaften*; például a gazdasági társaságok közül a korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok) tevékenysége – függetlenül az EstG-ben foglalt fogalom alá való tartozástól – teljes mértékben iparúzési tevékenységnek minősül.⁵⁹ A GewStG adótárgyat érintő rendszerét illetően megemlítendő az is, hogy a GewStG az iparúzési tevékenység két fajtát, az helyhez kötött (*stehende („álló”) Gewerbebetrieb*), illetve utazó (*mozgó*) iparúzési tevékenységet (*Reisegewerbebetrieb*) különbözteti meg.⁶⁰ A két fajta közül a helyhez kötött iparúzési tevékenység jelenti az iparúzési tevékenység általános előfordulási formáját.⁶¹ Az adóalany adófizetési kötelezettsége egyebekben minden egyes üzem tekintetében keletkezik, amit a megosztás intézményével rendeznek. Végül rendkívül fontos előírás, hogy mindkét fajta iparúzési tevékenység esetében a tevékenység végzése abban esetben keletkeztet adófizetési kötelezettséget az adóalanyok számára, amennyiben az belföldön történik.⁶²

Az EStG rendelkezései alapján az iparúzési tevékenység egyfajta *nyolcas, konjunktív feltételrendszerrel* írható körbe.

pozitív ismérvek (15. § (2); 15-17. §)	negatív ismérvek (13. §-14a. §; 18-23. §)
1. önállóan végzett tevékenység	1. mezőgazdasági, fagazdálkodási tevékenység
2. folyamatosan fennálló tevékenység	2. az EstG szerinti önálló és nem önálló tevékenység
3. nyereség elérésére irányuló cél	3. magántőke vagyongazgatás
4. részvétel az általános gazdasági forgalomban	4. magándologi vagyongazgatás

2. táblázat: Az iparúzési tevékenység EstG szerinti fogalmi elemei⁶³

⁵⁹ GewStG 2. § (2) bekezdése.

⁶⁰ A GewStDV segítségével hívásával a különbség a két iparúzési tevékenységi forma között a helyhez kötöttséget érintően fogható meg. A helyhez kötött iparúzési tevékenység (GewStG 2. §) középpontjában az üzem – ahol a vállalkozás tevékenysége folyik (AO 12. §) – áll. Nem játszik szerepet az, hogy a tevékenységének eredménye esetleg egy másik település területén következik be. Ebből fakad egyébként a tevékenység régies megnevezése is. Ezzel szemben az utazó iparúzési tevékenység (GewStG 35a. §) fő motívumát az képezi, hogy az iparúzési tevékenység középpontja mely települési önkormányzat területén zajlik. LENSKI-STEINBERG 2017. 2. § 52. margószám és TIPKE-LANG 2010. 470.

⁶¹ LENSKI-STEINBERG 2017. 2. § 37. margószám

⁶² A helyhez kötött iparúzési tevékenység esetén ezt a GewStG 2. § (1) bekezdése, a mozgó iparúzési tevékenységet érintően a GewStG 35a. § (1) bekezdése határozza meg. A GewStG 2. § (7) bekezdése egyebekben a belföld fogalmát kibővíti.

⁶³ A táblázat szerkesztéséhez az EStG releváns rendelkezései mellett a LENSKI-STEINBERG 2017. 2. § 68-69. margószámai is alapul szolgáltak.

Egy adott tevékenység – a 2. táblázatban foglaltak áttekintése alapján – akkor minősülhet iparúzési tevékenységnek, ha a négy pozitív ismerv fennáll, a négy negatív ismerv pedig nem jellemzi azt. A jogalkalmazás számára a legkomolyabb problémát a pozitív ismérvek fennállása esetén azoknak a negatív ismérvektől, a más jellegű tevékenységektől való elhatárolása jelenti. Ezek közül is kiemelkedik az önálló tevékenységektől való elhatárolás. Az EStG szerinti önálló tevékenységek körébe tartoznak ugyanis az egyes szabadfoglalkozású tevékenységek (*freiberufliche Tätigkeiten*), amelyek szintén rendelkeznek az iparúzési tevékenységre vonatkozó négy pozitív ismervvel.⁶⁴

Az elhatárolás során felmerülő nehézségekre jó példát jelent a BFH azon döntése,⁶⁵ amely során a legfőbb pénzügyi bírói fórumnak arról kellett határoznia, hogy a vakvezető kutyaiskolákban történő kutyaidomítás, nevelés, majd e kutyák értékesítése szabadfoglalkozású, vagy iparúzési tevékenységnek minősül-e.⁶⁶ Ennek során a BFH megállapította, hogy az ilyen tevékenységből származó bevétel iparúzési tevékenységnek számít, és az az iparúzési adó tárgyát képezte. A BFH a korábbi joggyakorlata, illetve a német szakirodalom alapján ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy a német nyelv szerint a kutyák idomítása, oktatása (*Dressur und Training der Hunde*) nem azonos az emberek oktatásával, nevelésével (*Unterrichten und Erziehung der Menschen*).⁶⁷ Mivel az EStG 18. § (1) bekezdés 1. pontja szerint csak az emberek oktatása, nevelése minősülhetett szabadfoglalkozású tevékenységnek, ezért a felperes tevékenysége iparúzési tevékenységnek számít, és így elutasította a felperes felülvizsgálati kérelmét.

3.3.2. Az adóalany

Az iparúzési adó esetén az adó alanya *a vállalkozó*. Vállalkozónak az számít a GewStG rendelkezései értelmében, akinek a kockázatára az

⁶⁴ Az EStG 18. § (1) bekezdés 1. pontja értelmében szabadfoglalkozású tevékenységnek minősülnek az önállóan gyakorolt tudományos, művészeti, oktatási, nevelési tevékenységek. Az EStG e szakasza példálózó jelleggel a szabadfoglalkozású tevékenységek körébe sorolja az önállóan gyakorolt ügyvédi, közjegyzői, orvosi fogászati, állatorvosi, építési és más hasonló tevékenységeket is. Lásd itt: SCHMIDT, 2016. 1140.

⁶⁵ BFH vom 9.5.2017. VIII R 11/15 (a továbbiakban: BFHU I)

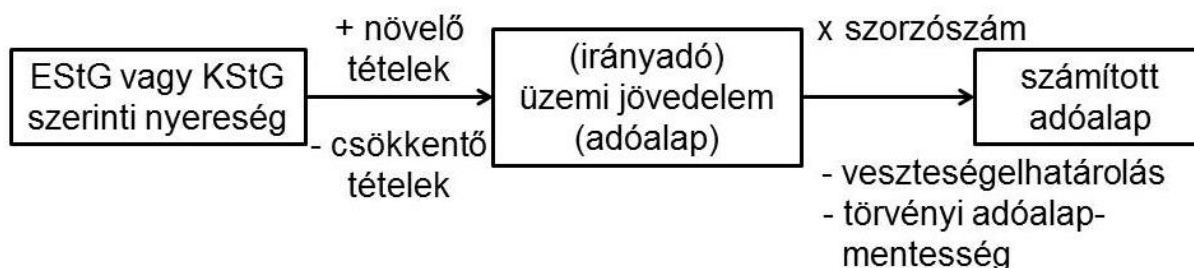
⁶⁶ Az ügy tényállása szerint a felperes – aki vakvezető kutyaiskolát vezetett – saját felelősségére látássérült személyek számára megrendelésre vakvezető kutyákat nevelt és képzett ki. A kiképzésüket követően meghatározott procedúra után azokat a látássérült személyek számára a betegbiztosító pénztár megvásárolta és használatra átadta a látássérült személyeknek. A felperes a vitatott adóévben (2011) az adóbevallásában az e tevékenységből származó nyereséget nem iparúzési tevékenységből származóként jelölte meg. Az adóhatóságok, illetve az elsőfokú bíróság azonban e bevételét annak minősítette.

⁶⁷ BFHU I 12-16. pontjai

iparúzési tevékenység ténylegesen megvalósul.⁶⁸ A vagyonegyesítő társaságoknál, illetve az olyan személyegyesítő társaságoknál, amelyeknél több tag is van, az adóalany természetesen maga a társaság. Az egyszemélyes vállalkozásoknál (*Einzelbetrieb*) azonban elkülönült vállalkozás hiányában az adó alanya a természetes személy lesz.⁶⁹ Amennyiben a vállalkozó személyében változás történik az adóév során, a korábbi vállalkozó az iparúzési tevékenység átengedéséig marad az adó alanya, az átvétel időpontjától kezdődően az már az új vállalkozó.⁷⁰

3.3.3. Az adóalap meghatározása

Az iparúzési adó esetén az adó alapjának meghatározása soktényezős folyamat eredménye.

2. ábra: Az adóalap megállapításának folyamata a német iparúzési adó esetén

a) A kiinduló pont: nyereség

Az adó alapját – 1998 óta már egyedülállóként – a vállalkozó *üzemi jövedelme* (*Gewerbeertrag*) képezi. A GewStG rendelkezései szerinti üzemi jövedelem az iparúzési tevékenységből származó, az EStG, vagy a KStG rendelkezései szerint megállapított *nyereség* (*Gewinn*) alapján, a GewStG-ben meghatározott *növelő és csökkentő tételek figyelembe vételével* kapható meg.⁷¹ A jövedelemhez hozzá kell számítani bizonyos esetekben a vállalat, illetve a részesedés értékesítéséből származó bevételeket is.⁷² A GewStG szerinti nyereség már tartalmazza az EStG-

⁶⁸ GewStG 5. § (1) bekezdése.

⁶⁹ TIPKE-LANG 2010. 475. és *Wer ist der Steuerschuldner bei der Gewerbesteuer?*

⁷⁰ GewStG 5. § (2) bekezdése.

⁷¹ A nyereség megállapítása tekintetében az EstG 4. §-, 15-17.§, illetve a KStG 8-10. § az irányadók.

⁷² GewStG 7. §

ben, valamint KStG-ben meghatározott, adóalapot módosító tételeket is. Ezek a GewStG-ben definiált növelő és csökkentő tételek.⁷³ A nyereség az említett szakági törvények szerint éves összeget jelent. Ezzel egyébként a GewStG rendelkezései is összhangban vannak, ugyanis az iparüzési adó megállapítási időszaka a naptári évhez igazodik.⁷⁴

A GewStG adóalapot érintő rendelkezései jelentős különbséget jelentenek a hazai szabályozáshoz képest, ahol az állandó jelleggel végzett iparüzési tevékenység esetén az adó alapját, kiindulási pontját nem a nyereség, hanem a nettó árbevétel képezi.⁷⁵

b) A nyereséget növelő és csökkentő tételek

Amint arra a 3.2.1. alpontban már utaltam, az iparüzési adónem esetén kiemelt jelentőséggel bírnak a GewStG 8-9. §-aiban meghatározott, a nyereséget növelő és csökkentő tételek. Az *üzemi eredmény objektív jellegét* ugyanis e tételek fogják megalapozni azáltal, hogy azok nem tesznek különbségétel aszerint, hogy az adóalany a jövedelmét saját, vagy idegen tőke igénybevételével érte el, tehát az adóztatás középpontjába valóban maga az iparüzési tevékenység folytatása kerül.⁷⁶ A GewStG-ben foglalt módosító tételek kritikáját képezi viszont az, hogy nehezen áttekinthető szabályhalmazt alkotnak.⁷⁷

⁷³ Így például amíg a „jó célokért történő kiadások”, azaz az adományok a KStG 9. § (1) bekezdés 2. pontja szerint csökkentik az adóalapot, addig e kiadások a GewStG 8. § 9. pontja szerint már növelik a nyereséget. LENSKI-STEINBERG 2017. 7. § 83. margószám

⁷⁴ GewStG 14. §

⁷⁵ A Htv. 39. § (1) bekezdésében nevesített adóalap csökkentő tételek sem arra szolgálnak, hogy az adóalap kiindulópontját objektivizálják, hanem – 39. § (1) bekezdés d) pontját leszámítva – az adóalany tényleges forgalmát kívánják adóztatni. KECSŐ 2019. 251.

⁷⁶ LENSKI-STEINBERG 2017. 7. § 5. margószám és 8. § 1. margószám

⁷⁷ TIPKE-LANG 2010. 476-477.

növelő tételek (8. §)		csökkentő tétel (9. §)
adósságok ellenértéke (1/4)	<i>adóalap mentesség 100.000 euróig</i>	az adóalany vállalati vagyonához tartozó, az ingatlanadó alól nem mentes földbirtok becsült értékének 1,2%-a
csendestárs osztaléka (1/4)		a belföldi vagy külföldi kkt-től, bt-től, vagy más gazdasági társaságtól nyereségében való részesedés (ahol a tag adóalanynak minősül)
a más tulajdonában álló, ingó befektetett eszközök használatának bérleti díja (1/5)		nem alanyi adómentes belföldi gazdasági társaságtól kapott osztalékból származó nyereség
a más tulajdonában álló, ingatlan befektetett eszközök használatának bérleti díja (1/2)		meghatározott hozzájárulások (az AO 52-54. §-ában nevesített adományok, tagsági befizetések)
meghatározott feltételek esetén fizetett osztalékok		
alapítványok részére fizetett összegek		

3. táblázat: A nyereséget befolyásoló tételek a német iparüzési adó esetében⁷⁸

A nyereséget növelő tételekről a GewStG 8. §-a rendelkezik. A megnevezésével ellentétben a BFH gyakorlata szerint e tételek viszont az EStG és a KStG rendelkezéseihez viszonyítva inkább egyfajta részleges levonási tilalomnak tekintendők, amelyeket csak jogtechnikailag minősítettek növelő tételként.⁷⁹ A nyereséget növelő tételként csak az olyan meghatározott összegeket lehet figyelembe venni, amelyek az EStG és a KStG szerinti nyereség megállapítása során már levonásra kerültek. Ezen összegeknek a visszaszámításával objektívizálódik az adóalap.⁸⁰

Az egyes nyereséget növelő tételek közül a 8. § 1 pontja szerinti két szempontból is különlegesek. Egyfelől e tételek esetén azoknak csak meghatározott része fogja megnövelni a nyereséget.⁸¹ Másfelől azok esetén egyfajta speciális adóalap kedvezmény, az ún. „szabad összeg” (*Freibetrag*) is létezik. A kedvezménnyel érintett egyes növelő tételek tekintetében ugyanis csak a 100.000 eurót meghaladó összeg emeli meg a nyereséget. A jogalkotó e speciális adóalap kedvezményt azért vezette be a 2008-as pénzügyi reform során, hogy a kis-és középvállalkozások

⁷⁸ A GewStG 8-9. §-ai alapján saját szerkesztés. A növelő-és csökkentő tételek nem taxatív módon kerültek feltüntetésre. A kiválasztott tételeket szubjektív módon találtam fontosnak.

⁷⁹ BFH vom 7.7.2004, XI R 65/03

⁸⁰ GewStG 8. §-ának első mondata. LENSKI-STEINBERG 2017. 8. § 2. margószám

⁸¹ A 3. táblázatból könnyen kiolvasható, hogy az e körbe tartozó, a vállalkozó által, az őt terhelő adósságok ellenértékéként kifizetett összegek esetén annak egynegyedét, a más tulajdonában álló, ingó befektetett eszközök használatának bérleti díja esetén annak egyötödét, a más tulajdonában álló ingatlan befektetett eszközök használatának bérleti díja esetén pedig annak a felét fogja jelenteni.

gazdasági önállóságát erősítse.⁸² A GrStG 8.§ 1. pontja szerinti növelő tételek csökkentése akként történik, hogy a növelő tétel összegéből először le kell vonni a szabad összeg értékét, majd ezt követően a fennmaradt összegre határozzák meg a megfelelő hányadot, amellyel növelni kell a nyereséget. Amennyiben a szabad összeg nem teljes mértékével csökkenthető a növelő tétel, a fennmaradó összeggel nem csökkenthető sem az előző, sem az azt követő adómegállapítási időszakokban keletkező növelő tétel.⁸³

A GewStG 9. §-ában szabályozott, a *nyereséget csökkentő tételek* a nyereség, illetve a már esetlegesen hozzászámított nyereséget növelő tételek összegét csökkentik. E tételek céljuk szerint lényegében két csoportra oszthatók.⁸⁴ Egy részüket azért nevesítették, hogy azok alkalmazásával a kettős adóztatást kiküszöböljék.⁸⁵ A tételek másik jelentős hányada pedig azért jelent meg, hogy egyfajta „tárgyi adóalap mentességet” jelentsen az iparűzési adó tekintetében, tehát az adóalany tényleges nyeresége semmiféleképpen se essen iparűzési adófizetési kötelezettség alá.⁸⁶

A német joggyakorlatban jelentős számban merültek fel értelmezési kérdések a nyereséget módosító tételekkel kapcsolatban. Ezzel a hazai joggyakorlat komoly hasonlóságot mutat, ugyanis a 2012-2017 közötti időszakban meghozott, a helyi iparűzési adót érintő kúriai határozatok közül közel 66 százalék foglalkozott az adóalapot csökkentő tételekkel.⁸⁷

c) Az irányadó üzemi jövedelem és a számított adóalap kiszámítása

A nyereségnek a meghatározott tételekkel való növelését, majd csökkentését követően elérjük az adóalapot, az ún. (*irányadó*) *üzleti jövedelmet*. Az adóalapnak a 100 euróra való kerekítését követően, a 3,5 százalékát kitevő szorzószámmal (*Steuermessbetrag*) megkapjuk a

⁸² LENSKI-STEINBERG 2017. 8. § Nr.1. 10. margószám

⁸³ LENSKI-STEINBERG 2017. 8. § Nr.1. 13. margószám

⁸⁴ LENSKI-STEINBERG 2017. 9. § Nr.1. 1. margószám

⁸⁵ E körbe tartoznak például a földbirtok meghatározott becsült értékével, illetve az adóalany által kapott meghatározott osztalékkal való, a 3. táblázatban nevesített csökkentő tételek. Az előbbi esetén az okot az ingatlanadó, az utóbbi vonatkozásában a társasági adó már megtörtént megfizetése jelenti. LENSKI-STEINBERG 2017. 9. § Nr.1. 1. margószám

⁸⁶ Erre jelentenek jó példát a GewStG 9. § 5. pontjában meghatározottak, amely szerint az AO 52-54. §-aiban nevesített juttatások (adományok, tagsági befizetések) meghatározott hányaddal csökkentik a GewStG 8. § 9. pontja szerinti értékkel már megnövelt nyereséget.

⁸⁷ A Kecő Gáborral folytatott saját kutatásunk alapján a Kúria a vizsgált időszakban összesen 38 érdemi határozatot hozott helyi iparűzési adóval kapcsolatos jogvitákban. Azokból összesen 25 érintette az állandó iparűzési tevékenységre vonatkozó adóalap csökkentésének kérdéskörét.

számított adóalapot. Az üzleti jövedelmet érintően két intézményre szükséges utalni. Az üzleti jövedelemnél ugyanis egyrészt lehetőség van a *veszteségelhatárolásra*.⁸⁸ A veszteségelhatárolás az iparűzési adó esetén is lehetővé teszi az adóalanyoknak, hogy az elmúlt időszakokban felhalmozott veszteségeiket az üzemi jövedelem javára elszámolják. Ezt viszont az adóalanyok sávosan tehetik meg a „minimum adóztatás” (*Mindestbesteuerungsprinzip*) elvére tekintettel. Az említett elv alapján az adóalanyok a veszteségük (*Fehlbetrag*) összegével legfeljebb 1 millió euró összegig csökkenthetik korlátlanul az üzemi jövedelmüket. Az ezt meghaladó üzemi jövedelem összegét annak 60 százalékáig csökkenthetik a fennmaradt veszteséggel.⁸⁹ Szükséges megjegyezni, hogy a veszteségelhatárolás intézményével – ami a jövedelemadókat jellemzője – nincs veszélyben az iparűzési adó vagyonaadó jellege, mivel azt az adótárgy határozza meg. Az adónem tárgya pedig az iparűzési tevékenység, és nem az adóalany jövedelme.⁹⁰

Másrészt a GewStG az üzleti jövedelmet érintően is rendelkezik *speciális adóalap kedvezményről*. Eszerint az üzleti jövedelem – legfeljebb annak összegéig – a természetes személy, a személyegyesítő társaság adóalanyok esetén összesen 24.500 euróval, a közjogi jogi személyek, a GewStG 2. § (3) bekezdésében meghatározott egyéb jogi személyek, valamint a GewStG 3. §-ában meghatározott adómentesség alá végül nem eső adóalanyok tekintetében pedig összesen 5.000 euróval csökken.⁹¹ A gazdasági társaságnak minősülő adóalanyokat e különleges adóalap kedvezmény nem illeti meg.

d) A számított adóalap megosztása

A fizetendő adónak a százalékos adómértékkel való kiszámítását megelőzően *a számított adóalap megosztására* is sor kerülhet. Amennyiben ugyanis az adóalany az iparűzési tevékenységét az adómegállapítási időszakon belül több üzemében több települési önkormányzat területén, vagy egy üzemében több települési önkormányzat területén folytatja, akkor a számított adóalapot az érintett települések között meg kell osztani.⁹² Az adóalap megosztásának célja az

⁸⁸ A veszteség fogalma az elmúlt évek negatív előjelű irányadó üzleti jövedelmét jelenti. LENSKI-STEINBERG 2017. 10a. § 7. margószám

⁸⁹ GewStG 10a. §

⁹⁰ LENSKI-STEINBERG 2017. 10a. § 5. margószám

⁹¹ GewStG 11. § (1) bekezdése.

⁹² GewStG 28. § (1) bekezdése.

volt, hogy meghatározott módszer alkalmazásával valamennyi iparüzési tevékenységgel érintett település valóban részesüljön az iparüzési adóból származó bevételekből.⁹³ A megosztás módszere a megosztást eredményező két alapesettől függően eltérően alakul. Amennyiben az egy üzemben folytatott iparüzési tevékenység több települési önkormányzat területére „nyúlik át”, akkor a megosztás alapját az képezi, hogy az adott üzem mely település számára, mekkora terhet okoz.⁹⁴ Az adóalany több üzemben, több településen végzett iparüzési tevékenysége esetén a megosztás alapvetően a munkabérek figyelembevételével történik. Többek között arra kell tekintettel lenni, hogy a munkavállalót hol foglalkoztatják, és a bért hol fizetik ki számára.⁹⁵ Kivételt jelentenek a megosztás e módszere alól például a szélerőművek, ahol a megosztás során a tárgyi eszközök könyv szerinti értékét is figyelembe veszik.⁹⁶ A GewStG egyebekben annak a lehetőségét is megteremti, hogy az érintett települési önkormányzatok megállapodjanak az adóalannyal a megosztás szabályairól.⁹⁷

A megosztás módszerének érdekessége a GewStG-ben definiált azon rendelkezés is, miszerint, ha a megosztás előbb ismertetett általános szabályai alapján az nyilvánvalóan méltánytalan lenne, az adóhatóság olyan módszer alapján oszthatja meg a számított adóalapot, amely a ténylegesen fennálló viszonyokat jobban képes követni.⁹⁸ Erre jelent jó példát a Deutsche Telekom 1996-os esete. A német telefontársaság esetében – ami minden települési önkormányzat területén felelős volt a telefonhálózatok üzemeltetéséért – ugyanis vegyes módszer alkalmazásával – a forgalom és a munkabérek alapján – került sor a számított adóalap megosztásra. Ennek oka az volt, hogy a társaság értelemszerűen nem minden településen rendelkezett munkavállalóval, és ezért kizárólag a munkabérek szerinti megosztás nyilvánvalóan méltánytalan lett volna az érintett települési önkormányzatokkal szemben.⁹⁹

⁹³ LENSKI-STEINBERG 2017. 28. § 3. margószám

⁹⁴ GewStG 30. §

⁹⁵ A GewStG 31. § (1) bekezdése alapján a munkabérek fogalmába – a GewStG 31. § (2)-(5) bekezdésben nevesített kivételekkel – az EStG 19. § (1) bekezdése szerinti nem önálló tevékenységből származó jövedelmek tartoznak.

⁹⁶ GewStG 29. § (1) bekezdés 1. és 2. pontjai.

⁹⁷ GewStG 33. § (2) bekezdése.

⁹⁸ GewStG 33. §

⁹⁹ SCHWARTING 2007. 205. margószám

3.3.4. Az adómérték

Az iparűzési adó esetén az adómérték kiemelt jelentősége abban áll, hogy ez alapozza meg a helyi adónak való minősülését.¹⁰⁰ A települési önkormányzati rendeletekben meghatározott százalékos adómértékről a GewStG releváns szakaszai két fontos rendelkezést is tartalmaznak. A szövetségi törvény egyrészt konkrétan nevesíti a *diszkrimináció tilalmát*.¹⁰¹ Másrészt meghatározza a *minimum adómérték intézményét* is. Ennek mértéke a számított adóalap 200 százaléka, bevezetésének oka pedig – ahogyan azt fentebb egy lábjegyzetben említettem – az adóparadicsomok kialakulásának megakadályozása volt.¹⁰² Természetesen az egyes települési önkormányzatok a minimum adómérték összegénél magasabb értéket is meghatározhatnak az adómértékről szóló rendeletükben.

Az adómértéket érintően érdemes még utalni arra, hogy a statisztikák alapján megfigyelhető az a tendencia, amely szerint a nagyobb lakosságszámú településeken az adómérték jelentősen magasabb értéket ér el, mint a kisebb lakosságszámú településeken.¹⁰³ Ez alapvetően két okból fakad. Egyrészt a nagyobb lélekszámú, központi települések magasabb pénzügyi szükségletekkel rendelkeznek a feladataik ellátásához, ezért több iparűzési adóbevételt igényelnek. Másrészt a településeknek a jó infrastruktúrájukra tekintettel megvan a lehetőségük arra, hogy az adóalanyok adóelkerülésének, illetve a „lábbal való szavazásnak”, azaz a telephely megváltoztatásának kockázata nélkül magasabb adómértéket alkalmazhassanak.¹⁰⁴

3.3.5. Az adómentességek

A GewStG 3. §-a külön felsorolásban rendelkezik adómentességek köréről.¹⁰⁵ Érdekességet jelent, hogy a GewStG rendelkezésein kívül

¹⁰⁰ Ezt már megjegyeztem a 2.1.2. a) alcímben is.

¹⁰¹ A GewStG 16. § (4) bekezdésében definiált diszkrimináció tilalom szerint egy adott település területén az ott iparűzési tevékenységet folytató adóalanyok tekintetében az adómértéknek azonosnak kell lennie.

¹⁰² GewStG 16. § (4) bekezdése.

¹⁰³ Így például amíg országos összesítésben 2018-ban a nem megyei jogú, 1000-3000 lakos közötti településeken 348 százalék, a 3000-5000 lakos közötti településeken 345 százalék volt az adómérték átlagos értéke, addig a nem megyei jogú, 100.000 lakost meghaladó települések esetén ennek értéke 467 százalékot, a megyei jogú, 500.000 lakos feletti településeken 458 százalékot ért el. Országosan egyebekben 2016-ban az átlagos iparűzési adó mérték 402 százalék volt. *Finanzen und Steuern Realsteuervergleich 2018 2019*, 39.

¹⁰⁴ SCHWARTING 2007. 183. margószám

¹⁰⁵ A jogértelmezés szempontjából itt a GewStDV 12a-13. §-ai is jelentőséggel bírnak.

egyéb jogszabályok is – így például a 2016-os InvStG a befektetési alapok számára – megteremtik az alanyi adómentesség lehetőségét az iparúzési adó nem esetében.¹⁰⁶ A GewStG-ben meghatározott adómentességek körében alapvetően az alanyi adómentességek dominálnak, bár azok mellett több tárgyi jellegű mentesség is megjelenik. Az alanyi adómentességek többnyire meghatározott jogi személyeket, vagy jogi személyek csoportjait érintik.¹⁰⁷ A tárgyi adómentesség általában a közérdek számára hasznos célok elérését folytató adóalanyokat illeti meg.¹⁰⁸ Különbséget kell tenni azonban a teljes körű, illetve a korlátozott adómentesség között.¹⁰⁹ A GewStG rendelkezései alapján ugyanis több esetben is addig illeti meg az adóalanyokat az adómentesség, ameddig az adott adómentességre okot adó körülmény rájuk nézve fennáll. Amennyiben az adóalanyok már adókötelezettség alá eső tevékenységet folytatnak, adómentesség nem illeti meg őket.

Az adómentességeket illetően ki kell emelni a GewStG és a Htv. szabályozása közötti eltéréseket. E két törvényben ugyanis bizonyos esetekben megegyezik az adómentességek köre, így például a meghatározott jótékony célt végző alapítványok mentessége. A GewStG-ben a meghatározott adóalanyokra érvényes alanyi adómentesség helyett azonban a Htv. – például a Magyar Nemzeti Bank vagy az egyházi jogi személyek tekintetében – az adóalanyiság hiányát rögzíti.¹¹⁰

Végül megjegyzem, hogy az adómentesség szabályainak alkalmazása körében is számos jogértelmezési probléma merült fel a bírósági gyakorlatban. Így történt ez a BFH előtt abban az ügyben is¹¹¹, amelyben arról kellett döntenie, hogy a művesekezelések során a páciensek gondozását végző dialízis központok megfelelnek-e a GewStG-ben nevesített adómentességeknek.¹¹² A BFH határozatában megállapította, hogy az ilyen intézményekre nem vonatkozik a GewStG 3.§ 20. pontjában meghatározott egyik adómentességi ok sem. Az ügyben érintett dialízis központok ugyanis nem minősültek sem a mentességre jogosító, a

¹⁰⁶ LENSKI-STEINBERG 2017. 3. § 5a. margószám

¹⁰⁷ E körbe tartozik többek között a 3. § 2. pontja alapján a Német Nemzeti Bank (*Deutsche Bundesbank*), a 3. § 9. pontja szerint meghatározott közjogi, egyházi betegbiztosító, nyugdíjbiztosító, életbiztosító társaságok, valamint a 3. § 13. pontjában meghatározott magániskolák.

¹⁰⁸ Ilyennek minősülnek például a 3. § 6. pontjában meghatározott, kizárólagosan és közvetlenül folytatott közösségi, jótékony, egyházi célú tevékenységek, vagy a 3. § 12. pontjában rögzített, közösségi állattartás folytatása.

¹⁰⁹ LENSKI-STEINBERG 2017. 3. § 8. margószám

¹¹⁰ Htv. 3. § (2)-(5) bekezdései.

¹¹¹ BFH vom 25.1.2017. I R 74/14

¹¹² Az ügy tényállása alapján a felperes kft. (*GmbH*) a jogvitával érintett időszakban (2004-2009) két dialízis központot üzemeltetett, ahol betegápolókat foglalkoztatott abból a célból, hogy gondozzák a művesekezelés alatt álló pácienseket. Az adóhatóságok, majd később az elsőfokú bíróság is arra a következtetésre jutott, hogy a felperes intézményeiről nem vonatkoznak a GewStG 3. § 20. pontjában nevesített adómentességi feltételek. A felperes ezt követően felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő az elsőfokú bíróság határozatával szemben.

GewStG 3.§ 20. b) pontjában nevesített kórháznak, sem a GewStG 3.§ 20. d) pontja szerinti, a gondozásra szoruló személyek átmeneti felvételére szolgáló intézménynek. Az indokolás szerint az intézmények azért nem feleltek meg a kórház fogalmának, mert azokban nem állt fenn a teljes körű kórházi ellátás lehetősége, azaz például a gyógyulása.¹¹³ A GewStG 3.§ 20. d) pontjában meghatározott mentességi ok pedig azért nem illette meg a felperest, mert a dialízis központokban nyújtott ápolási szolgáltatások nem elsődleges szolgáltatások voltak, hanem csupán másodlagosak a művesekezelésekhez kapcsolódó gondozások mellett. Mindezek alapján a BFH elutasította a felperes felülvizsgálati kérelmét.

Az iparűzési adó ismertetését követően a következő tanulmányomban a többi helyi adónak minősülő vagyonadóra, az ingatlanadóra, valamint a kis helyi adókra vonatkozó legfontosabb szabályokat mutatom be.

¹¹³ A kórház fogalmának értelmezése során – a GewStG-beli definíció hiánya miatt – a GewStG 3. § 20. b) pontjára és az AO 67. §-ára tekintettel az 1972. évi KHG 2. § (1) bekezdésében, valamint az 1988. évi SGB V 107. § (1) bekezdésében rögzített kórház fogalom-meghatározásokat vették figyelembe.

Rövidítések jegyzéke

AO: Abgabenordnung (adózási rendjéről szóló törvény)

BayKAG: Kommunalabgabengesetz von Bayern (Bajorország helyi bevételekről szóló törvénye)

EStG: Einkommensteuergesetz (személyi jövedelemadóról szóló törvény)

FGO: Finanzgerichtsordnung (pénzügyi perrendtartásról szóló törvény)

GewStDV: Gewerbesteuer-Durchführungsverordnung (iparűzési adó végrehajtási rendelete)

GewStG: Gewerbesteuerengesetz (iparűzési adóról szóló szövetségi törvény)

GG: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Németország Alaptörvénye)

GrStG: Grundsteuergesetz (szövetségi szinten szabályozott ingatlanadóról szóló törvény)

InvStG: Investmentsteuergesetz (befektetési adóról szóló törvény)

KHG: Krankenhausfinanzierungsgesetz (kórházak finanszírozásáról szóló törvény)

KStG: Körperschaftsteuergesetz (társasági adóról szóló törvény)

NRWKAG: Kommunalabgabengesetz von Nordrhein-Westfalen (Észak Rajna-Vesztfália helyi bevételekről szóló törvénye)

SächsKAG: Kommunalabgabengesetz von Sachsen (Szászország helyi bevételekről szóló törvénye)

SGB V: Sozialgesetzbuch: Fünftes Buch V (szociális törvénykönyvről szóló törvény ötödik könyve)

VwGO: Verwaltungsgerichtsordnung (közigazgatási perrendtartásról szóló törvény)

Felhasznált irodalom

BOVELETH, Karl-Heinz (2016): *Veranlagunshandbuch Gewerbesteuer 2015*, Düsseldorf, IDW Verlag

BURGHART, Axel (2017): Artikel 28-Länder-und Gemeindeverfassung. In LEIBHOLZ, Gerhard – RINCK, Hans-Justus szerk.: *Grundgesetz-Rechtsprechung des Bundesverfassungsgericht Kommentar*, Köln, Verlag dr. Otto Schmidt

CHRIST, Josef – OEBBECKE, Janbernd szerk. (2016): *Handbuch Kommunalabgabenrecht. Steuern-Gebühren-Beiträge*, München, Verlag C.H. Beck

CLORIUS, Sina (2008): *Dreizehn Höfe, fünfhundert Firmen*. Forrás: <https://www.zeit.de/2008/45/LS-Norderfriedrichskoog> (2018. 09. 13.)

Finanzen und Steuern Realsteuervergleich- Realsteuern, kommunale Einkommen- und Umsatzsteuerbeteiligungen 2016 (2017), Wiesbaden, Statistisches Bundesamt. https://www.destatis.de/GPStatistik/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00033199/2141010167004_Korr08092017.pdf (2019.10.26.)

Finanzen und Steuern Realsteuervergleich- Realsteuern, kommunale Einkommen- und Umsatzsteuerbeteiligungen 2017 (2018), Wiesbaden, Statistisches Bundesamt. https://www.destatis.de/GPStatistik/servlets/MCRFileNodeServlet/DEHeft_derivate_00041271/2141010177004.pdf (2019.10.26.)

Finanzen und Steuern Realsteuervergleich- Realsteuern, kommunale Einkommen- und Umsatzsteuerbeteiligungen 2018 (2019), Wiesbaden, Statistisches Bundesamt. <https://www.destatis.de/DE/Themen/Staat/Steuern/Steuereinnahmen/Publikationen/Downloads-Realsteuern/realsteuervergleich-2141010187004.pdf? blob=publicationFile> (2019. 10. 26.)

GRÄBER, Fritz szerk. (2015): *Finanzgerichtsordnung Kommentar*, München, Verlag C.H. Beck,

KASPER, Andreas (2006): *Kommunale Steuern: Grundlagen des Gemeindesteuerrechts*, Stuttgart, Deutscher Gemeindeverlag GmbH und Verlag W. Kohlhammer GmbH

KECSŐ Gábor (2016): *A helyi önkormányzatok pénzügyi jogi jogállása, a jogállást meghatározó jogintézmények modelljei a bevételi oldalon, Anglia-USA-Magyarország*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

KECSŐ Gábor (2019): A helyi iparűzési adó az adórendszerben – közpénzügyi kérdések és felsőbb bírósági döntések. In: Halász Zsolt szerk.: *Magistra et Fautrix – Halustyik Anna emlékére*, Budapest, Pázmány Press 237-254.

KLEIN, Franz szerk. (2014): *Abgabenordnung Kommentar*, München, Verlag C.H. Beck

LENSKI, Edgar- STEINBERG, Wilhelm szerk. (2017): *Kommentar zum Gewerbesteuer*, Köln, Verlag C.H. Beck

Lohnsummensteuer. Forrás: <http://www.betriebswirtschaftlernen.net/erklaerung/lohnsummensteuer/> (2019.10.26.)

SCHMIDT, Ludwig szerk. (2016): *Einkommensteuergesetz Kommentar*, München, Verlag C.H. Beck

SCHWARTING, Gunnar (2007): *Kommunale Steuern- Grundlage, Verfahren, Entwicklungstendenzen*, Berlin, Erich Schmidt Verlag

SCHWARZ, Kyrill-Alexander (2010): Artikel 106. In MANGOLDT, Hermann – KLEIN, Friedrich – STARCK, Christian szerk: *Kommentar zum Grundgesetz, Band 3., Artikel 83-146.*, München, Verlag Vahlen, 1277-1333.

Statistisches Jahrbuch 2017 2017, Wiesbaden, Statistisches Bundesamt. Elérhető:

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/Finanzen/Steuern.pdf?__blob=publicationFile (2019. 10.26.)

Steuereinnahmen nach Steuerarten in den Jahren 2010-2017., Forrás: [https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/The men/Steuern/Steuerschaeztungen und Steuereinnahmen/2018-08-28-steuereinnahmen-nach-steuerarten-2010-2017.pdf?__blob=publicationFile&v=2](https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/The+men/Steuern/Steuerschaeztungen+und+Steuereinnahmen/2018-08-28-steuereinnahmen-nach-steuerarten-2010-2017.pdf?__blob=publicationFile&v=2) (2019.10.27.)

SZENTE Zoltán (2012): *A Német Szövetségi Köztársaság önkormányzati rendszere*, Új Magyar Közigazgatás, 2012/9.

TIPKE, Klaus – LANG, Joachim szerk. (2010): *Steuerrecht*, Köln, Verlag dr. Otto Schmidt

TROLL, Max – EISELE, Dirk (2014): *Grundsteuergesetz Kommentar*, München, Verlag Franz Vahlen

Wer ist der Steuerschuldner bei der Gewerbesteuer? Forrás: <https://www.foerderland.de/managen/steuer/faqs-gewerbesteuer/frage/2319/wer-ist-der-steuerschuldner-bei-der-gewerbesteuer/> (2019.10.29.)

The Structure of the Local Tax System in Germany I.

Summary

In my two-parts paper I present the German local tax system which is according to some reasons similar to the Hungarian system. In the first paper I deal with two topics. First of all, the basic constitutional rules in the field of German local taxes will be introduced. In this chapter I review especially the relevant articles of the Basic Law for the Federal Republic of Germany (*Grundgesetz*). Secondly, I analyse the structure of the German local business tax (*Gewerbesteuer*) along the components of the facts of taxation in details. The local business tax is the most important wealth tax in Germany for more reasons, which are discussed in this chapter.